

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ปัจจุบันโรงเรียนปอเนาะ (Pondok) ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น มีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปจากในอดีต ซึ่งเป็นการศึกษาของชาวไทยมุสลิมที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณก่อนข้างจำนวนมาก โดยมีสาเหตุมาจากสังคมได้เปลี่ยนแปลง และความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีนำความทันสมัยในด้านต่าง ๆ จนกระทั่งทำให้โรงเรียนปอเนาะบางส่วนในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้เปลี่ยนแปลงสภาพในรูปแบบโรงเรียนปอเนาะกลายเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ที่มีการเรียนการสอนทั้งสายสามัญ และอาชีพเพิ่มเข้าไปจากแต่ก่อนเน้นการเรียน การสอนเฉพาะด้านศาสนาเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงการศึกษาของชาวไทยมุสลิมเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น โดยทางรัฐบาลให้การสนับสนุนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2504 ซึ่งทางรัฐบาลนั้นมีแผนนโยบายการปรับปรุงโรงเรียนปอเนาะให้กลายเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังคงมีกลุ่มโรงเรียนปอเนาะบางส่วนไม่ยอมแปลงสภาพขึ้นกรานจะยึดหลักการในรูปแบบเดิมของโรงเรียนปอเนาะไว้สู่ชนรุ่นหลัง เพราะตอบสนองความต้องการได้ดีกว่าโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในทางด้านเนื้อหาวิชาศาสนาเนื่องจากยังคงมีกลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มนักเรียนบางส่วนมีความต้องการเรียกร้องต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะ ซึ่งในช่วงปี พ.ศ. 2542 จากการสำรวจของกระทรวงศึกษาธิการ กองโรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการศึกษาเอกชน ถึงจำนวนของโรงเรียนปอเนาะที่ทำการเรียนการสอนเฉพาะวิชาด้านศาสนาอย่างเดียวในเขตจังหวัดของชายแดนภาคใต้ รวมทั้งสิ้น 206 โรงเรียน ซึ่งตามหลักทางศาสนาอิสลามนั้นได้ส่งเสริมเน้นทั้ง 2 ด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านโลกและทางด้านธรรม ที่ถือเป็นสิ่งที่ดีของการศึกษา โดยเฉพาะในทางด้านธรรมของการเรียนศาสนานั้นก็มีความสำคัญยิ่งของมุสลิมที่จะต้องเรียนรู้ ปฏิบัติและเผยแพร่ในการสืบทอดต่อไป ยิ่งทางด้านการสืบทอดศาสนานั้นควรปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญมากสำหรับชาวมุสลิมทั่วโลก

สังคมทุกสังคมจะดำรงอยู่ได้นั้นจักต้องอาศัยแบบแผนการดำเนินชีวิตที่สมาชิกในสังคมยึดถือร่วมกัน โดยที่มึการศึกษาเป็นแกนกลางในสังคมนั้นๆ ซึ่งการศึกษาถือเป็นสิ่งจำเป็น

และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมแ่งมุมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่า ทุกประเทศทั่วโลกต่างก็มีมุมมองเดียวกันหมด ในแง่ของการให้ความสำคัญในเรื่องของการศึกษา ที่จะเป็รรากฐานสำคัญองวัฒนธรรมและอารยธรรม โดยเฉพาะเป็นองสำคัญสำหรับพลเมืองในประเทศนั้น ๆ เพราะว่าการจะทำให้เกิดการพัฒนาเจริญก้าวหน้าได้นั้น จักต้องอาศัยการศึกษาเป็นหลักพื้นฐานของการเตรียมคนในสังคมให้พร้อมสำหรับการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เป็นไปอย่างมีสมดุลยภาพ โดยการยึดถือทรัพยากรบุคคลที่มีการศึกษาดีเด่นเป็นพื้นฐานนั่นเอง ที่จะเป็รศูนย์กลางแห่งการพัฒนาในด้านต่าง ๆ นับว่าการศึกษาเป็นกระบวนการที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และก็เป็นกระบวนการที่พัฒนาผ่านมาเป็นยุคๆ จากยุคหนึ่งผ่านมายังอีกยุคหนึ่ง ที่มีลักษณะเป็นการถ่ายทอดซึ่งกันและกัน คล้ายกับวงจรถูกไข่ ของกลไกทางสังคมอย่างหนึ่ง

การศึกษาเป็นกระบวนการเพื่อการฝึกอบรมปัจเจกบุคคลโดยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยผ่านทางประสบการณ์ต่างๆ เพื่อช่วยให้เขาได้ตั้งเอาสิ่งที่คิดที่สุดออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อลักษณะแบบแผนแห่งการดำเนินชีวิต และตัวของการศึกษานั้นก็ยังเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความแตกต่างของผู้คนแต่ละคนในสังคมนั้น ๆ ซึ่งทำหน้าที่ของการศึกษาที่นับว่ามีความสำคัญก็แบ่งออกเป็น 7 หน้าทีเดียว คือ 1. การศึกษาเป็นการส่งถ่ายทอดทางอารยธรรม 2. เป็นสิ่งที่เฝ้าเลี้ยงดูเด็ก 3. เป็นการสร้างพลังของวิญญาณในความรักชาติ 4. เป็นการก่อตั้งปฏิสัมพันธ์ทางสังคม 5. สร้างอาชีพ 6. สอนค่านิยม 7. ประกาศนียบัตรรับรองเป็นหลักฐาน¹ และสำหรับการศึกษาในโรงเรียนสอนศาสนา หรือที่เราเรียกว่า “ปอเนาะ” นั้น ซึ่งก็จัดเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมโดยเฉพาะสังคมชาวไทยมุสลิม ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ทำหน้าที่ในแง่ระบบทางการศึกษาในลักษณะของการสืบทอดทางวัฒนธรรม ซึ่งในแง่ทางสังคมวิทยา Durkheim ได้ให้ทัศนะไว้ว่าการศึกษาเป็นการกระทำของมนุษย์รุ่นผู้ใหญ่ใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอนุชนรุ่นต่อมาผู้ยังไม่พร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคม (เพื่อให้เกิดความพร้อม) ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่า หน้าทีหลักอย่างหนึ่งของการศึกษา คือ การถ่ายทอดคุณค่าทางสังคม และสมาชิกของสังคมโดยที่มีสังคมเป็นวัฒนธรรมและแบบแห่งพฤติกรรมพื้นฐาน อย่างไรก็ตาม Durkheim ก็เห็นว่าธรรมชาติของสังคมที่จะคงอยู่และเจริญก้าวหน้าสืบต่อกันนั้นไม่ได้มีเพียงแต่รักษาของเก่าคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ ไว้เท่านั้นในสังคมทุกแห่งย่อมต้องการสมาชิกของสังคม ที่มีความคิดวิจารณ์ญาณสามารถสร้างสิ่งใหม่ๆ และพอใจที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ดังนั้นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษา คือ กระตุ้น

¹ Metta Spencer. Foundations of Modern Sociology, Second edition: Prentice-Halls Inc.

หรือช่วยทำให้เกิดแนวคิดและวิจารณ์งานสร้างสรรค์และค้นคว้าสังคมมนุษย์จะคงอยู่และพัฒนาก้าวหน้าไปในทิศทางต่างๆ จากยุคหนึ่งไปอีกยุคหนึ่ง ก็เป็นเพราะว่าการศึกษากำหนดทิศทางการตั้งต่อวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกแห่งสังคมกับสร้างสรรค์คิดค้นใหม่ขึ้นมา การศึกษากับวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งที่ไม่แยกกันไม่ออก²

โดยการศึกษาในแต่ละสังคมก็จะแตกต่างกันไป เพราะธรรมชาติแห่งสังคมแต่ละแห่งไม่เหมือนกัน เมื่อสังคมแตกต่างกัน การศึกษาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสนองความต้องการของสังคมหนึ่ง ก็ย่อมสนองความต้องการเฉพาะสังคมนั้น แต่จะไม่เหมาะสมกับสังคมอื่น ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละสังคมนั้นๆ ดังนั้นพอเนาะก็คือสถาบันทางการศึกษา และเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอนในแง่ของการจัดกลาทางสังคมให้สมาชิกในสังคมสามารถประพฤติปฏิบัติกระทำสิ่งที่ดีที่เป็นลักษณะของการถ่ายทอดวัฒนธรรม และถือเป็นรากฐานแห่งอารยธรรมที่จะต้องสืบทอดสำหรับสังคมชาวไทยมุสลิม ดร.อรัง สุทธาศาสน์ ได้กล่าวไว้ว่า ถ้าจะพูดในเชิงสังคมวิทยาแล้ว พอเนาะก็คือ องค์การสังคมที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดศาสนา และวัฒนธรรมนั่นเอง³ ซึ่ง “พอเนาะ” ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ นั้น ก็จัดเป็นสถาบันที่ทำการสืบทอดวัฒนธรรมของสังคมมุสลิม มาเป็นเวลานานแล้วที่สมัยก่อนพอเนาะเหล่านี้จะมุ่งสอนอบรมสั่งสอนวิชาศาสนาอย่างเดียวเพื่อที่จะรักษาสืบทอดคัมภีร์ของศาสนาอิสลามเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการศึกษาในพอเนาะนั้นเป็นลักษณะของการจัดกลาทางสังคมโดยตรง มุ่งทำให้เยาวชนหรือผู้ที่มาศึกษาได้เป็นคนดี มีคุณธรรม แม้ระยะต่อมาพอเนาะเหล่านี้ ส่วนหนึ่งก็ได้แปลงสภาพกลายมาเป็นโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลาม ที่มีเนื้อหาวิชาศาสนาและวิชาสามัญ เพื่อมุ่งจะให้ประโยชน์ทั้ง 2 ด้านไม่ว่าจะเป็นทางโลกและทางธรรม แต่ก็ยังมีโรงเรียนพอเนาะรูปแบบเดิมที่ยังคงมีอยู่ ที่ยึดหลักการสอนศาสนาเพียงอย่างเดียว ไม่ยอมแปลงสภาพด้วยเหตุผลอันประการใดนั้นสรุปผลไม่ได้ และสำหรับประเทศไทยเมื่อพิจารณาแล้ว นับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่มีชนกลุ่มน้อยอาศัยอยู่หลายกลุ่มกระจายอยู่ตามท้องที่ในภาคต่างๆ ของประเทศ ชนกลุ่มน้อยเหล่านี้ เราไม่สามารถแบ่งแยกให้เห็นความแตกต่างทางกายภาพ หรือสรีระได้อย่างชัดเจน แต่ถ้าแบ่งตามชาติพันธุ์ ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมแล้วจึงจะมีความแตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยกลุ่มที่มีลักษณะค่อนข้างแตกต่างไปจากกลุ่มอื่นๆ โดยเฉพาะกับชาวไทยพุทธซึ่งเป็นชนกลุ่มใหญ่ในประเทศเป็นอย่างมาก

² อวาร์ เกิดเกียรติพงศ์ และวราคม ทีสุภะ, สังคมวิทยาการศึกษา (กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522), หน้า 75.

³ อังโน อุทัย หิรัญไค, มุสลิมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2521), หน้า

ก็เห็นจะเป็นกลุ่มชาวไทยมุสลิม หรือกลุ่มชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามนั่นเอง ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ศาสนาอิสลามเป็นศาสนาที่มีบทกำหนดความเชื่อ และการปฏิบัติเกือบทุกแง่มุม ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้นับถือคำภีร์อัลกุรอาน ซึ่งถือว่าเป็นที่รวบรวมคำตรัสของพระﷺเข้าก็ได้บรรจุไว้ ซึ่งคำสอนทั้งที่เกี่ยวกับจริยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์รวมทั้งมีคำสอนที่เป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มีคำสอนเกี่ยวกับโลกนี้ โลกหน้า มีทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งตามหลักการแล้ว ถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้ปฏิบัติ และเผยแพร่ศาสนาของตน หากผู้ใดละเว้น จะถือว่าเป็นบาป คนมุสลิมส่วนใหญ่จึงมักยึดมั่นในศาสนาที่เป็นพิเศษ ลักษณะทางสังคมของมุสลิมจึงค่อนข้างที่จะมีลักษณะเป็นสังคมปิด การจัดการเรื่องใด ๆ ก็ตาม ในชุมชนมุสลิม ถ้าไม่สอดคล้องกับข้อบัญญัติทางศาสนา หรือคิดแปลก นอกเหนือไปจากที่เคยปฏิบัติก็มักจะ 'ไม่เป็นที่ยอมรับ' ซึ่งก็เช่นเคียวกับการที่กลุ่มของโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ที่ยังคงยึดถือระบบเก่าของการเรียนการสอน เน้นเฉพาะวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียวที่ไม่ยอมแปลงสภาพของโรงเรียน

แต่อย่างไรก็ตาม การศึกษาไม่ว่าจะเป็นไปในรูปแบบใดก็ตามแต่ ก็นับว่ามีประโยชน์ต่อผู้ที่ศึกษาหาความรู้ทั้งนั้น ไม่ว่าจะในรูปแบบใดก็ตามแต่ ก็ล้วนแล้วแต่มีคุณประโยชน์ในลักษณะที่แตกต่างกันของผู้ที่ศึกษา ถือเป็นสิ่งที่สำคัญสุด เป็นรากฐานแห่งวัฒนธรรม และก็เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดการพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ โรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือปอเนาะนั้น ต่างก็มีความมุ่งหมายในจุดประสงค์เดียวกัน และความมุ่งหมายของการจัดเกล้าทางสังคม แบ่งได้ 4 ประการตามที่อาจารย์ สุพัตรา สุภาพ กล่าวไว้คือ

1. ปลูกฝังระเบียบวินัย (Basic Discipline)
2. ปลูกฝังความมุ่งหวัง (Aspiration)
3. สอนให้รู้จักบทบาทและทัศนคติต่างๆ (Social Roles and Supporting Attitudes)
4. สอนให้มีทักษะ (Skills)⁴

⁴ สุพัตรา แซ่เหี้ย, การศึกษาความต้องการของชุมชนไทยมุสลิมที่มีต่อการบริหารของโรงเรียนมัธยมศึกษา ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทยมุสลิมที่อยู่ในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนคลองยาวประชานุสรณ์ อ.เกาะตันตา จ.กระบี่ (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัย บัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 12.

⁵ สุพัตรา สุภาพ, สังคมและวัฒนธรรมไทย เอกสารประกอบการศึกษา (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 95-97.

การศึกษาไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะโรงเรียนเท่านั้น ดังที่ Durkheim ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษาเป็นการอบรมอนุชนให้เรียนรู้ระเบียบสังคมอย่างมีระเบียบวิธี โดยมุ่งหวังให้เห็นความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ซึ่งมักจะเป็นการเรียนรู้อย่างมีระเบียบ วิธีออกจากการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นนอกโรงเรียน ซึ่งมักจะเกิดขึ้นอย่างไม่มีการมีระเบียบวิธี อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้ทั้งสองทางต่างมีอิทธิพลต่อกัน และเราก็ไม่ควรจำกัดการศึกษาเฉพาะในหรือนอกโรงเรียนเท่านั้น และการที่ประชาชนคือศิษย์การศึกษานี้ นอกจากจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนากำลังคนเพื่อพัฒนาประเทศและต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยแล้ว ยังเป็นอุปสรรคในการติดต่อซึ่งกันและกันระหว่างชาวไทยมุสลิมกับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ หรือกับข้าราชการที่ปฏิบัติอยู่ในจังหวัดนี้ ดังนั้น การศึกษาในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้จึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในการที่จะช่วยแก้ไขอุปสรรคดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ความเข้าใจและการเรียนภาษาไทยในโอกาสเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรภาคใต้เมื่อปี พ.ศ. 2507 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงสอบถามความทุกข์สุขของชาวไทยมุสลิม ทรงประสพปัญหาความไม่เข้าใจภาษาไทยของราษฎร พระองค์ได้มีพระราชดำรัสซึ่งทรงเน้นความสำคัญในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า

.....การศึกษาที่มีสำคัญมาก ให้พยายามจัดให้ดี ให้พลเมืองสามารถพูดภาษาไทยได้ แม้จะพูดได้ไม่มากนัก เพียงพอรู้เรื่องกันก็ยั้งดี เพราะเท่าที่ผ่านมาราวนี้มีผู้ที่ไม่รู้ภาษาไทยต้องใช้ล่ามแปลควรพูดให้เข้าใจกันได้ เพื่อสะดวกในการติดต่อซึ่งกันและกัน.....

สาเหตุที่ประชาชนคือศิษย์การศึกษา นอกจากจะมีสาเหตุมาจากศาสนาและประเพณีดังกล่าวข้างต้น ยังประกอบด้วยสาเหตุประการอื่น ๆ คือ การจัดการศึกษาใน 4 จังหวัดชายแดนภาคใต้ รัฐบาลมิได้คำนึงถึงความสำคัญของปอเนาะซึ่งเป็นสถาบันการศึกษาวิชาศาสนาที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับการศึกษา ปอเนาะเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาวิชาศาสนาแก่มุสลิมมาตั้งแต่โบราณเพราะเนื่องจากคำภีร์อัลกุรอาน ของศาสนาอิสลามเป็นทั้งคำสอนของศาสนา และกฎหมายของสังคมซึ่งเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่ต้องศึกษาวิชาศาสนา พระศาสดามุฮัมมัด ได้กล่าวไว้ว่า “การศึกษาหาความรู้เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับมุสลิมทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิง” ชาวไทยมุสลิมใน 4 จังหวัด

⁶ หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล, การพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค (พระนคร : โรงพิมพ์จุรัสภา, 2506), หน้า 25.

⁷ สมานใจปราณี, ปอเนาะ (ยะลา : โรงพิมพ์จุรัสภาสัมมนาการ ภาคการศึกษา 2,2505), หน้า 2.

ชายแดนภาคใต้จึงนิยมส่งบุตรหลานของตนเข้าไปศึกษากับ ไต้ะครูในปอเนาะเป็นจำนวนมาก¹ ปอเนาะดำเนินไปไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร มีอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ หลายประการ เนื่องจากระเบียบ การปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะกำหนดแค่หลักการ โดยที่ไม่ได้กำหนดวิธีการปฏิบัติหรืองบประมาณ ที่จะนำมาใช้ เช่น การสอนภาษาไทยในปอเนาะนั้นไม่สามารถดำเนินการสอนได้เพราะขาดแคลน งบประมาณที่จะจ้างครูที่มีความรู้ด้านภาษาไทยไปสอนและการสอนศาสนาที่ดำเนินไปโดยไม่มี หลักสูตรแบบแผนที่แน่นอน ซึ่งเป็นเพราะหลักสูตรที่จัดทำขึ้นในปี พ.ศ. 2504 นั้น ไม่ได้ได้รับความ นิยมจากกลุ่ม ไต้ะครู² จึงเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังคง สภาพระบบเก่าไว้

ดังนั้น โรงเรียนก็เป็นตัวแทนส่วนหนึ่งของการขัดเกลาทางสังคมต่อสมาชิกในสังคมที่ มีความสำคัญ เพราะเปรียบเทียบเสมือนบ้านที่ 2 ของเด็กในการเรียนรู้แง่คิดต่าง ๆ ที่จะมีแบบแผน การดำเนินชีวิตที่ดีต่อไป นับเป็นสถาบันสำคัญของการขัดเกลาทางสังคมอันที่จะสร้างชีวิตจิตใจ และอนาคตที่ดีให้แก่เยาวชน ไม่ว่าจะเป็นในด้าน การให้ความรู้ ทั้งทางด้านวิชาการ ด้านศิลปะ ธรรมจรรยา หรือความประพฤติปฏิบัติก็ตามแต่ เป็นต้น

ปัญหาการวิจัย

จากความสำคัญและที่มาของปัญหาที่กล่าวมาในข้างต้นนั้น ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจ ที่จะศึกษาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะ ในเขต จังหวัดชายแดนภาคใต้ว่า “โรงเรียนปอเนาะระบบเก่าตอบสนองความต้องการต่อชาวไทยมุสลิมได้ ดีกว่าโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม” เพียงไร เพื่อที่จะใช้ศึกษาหาข้อมูลการดำเนินงานด้าน ต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนปอเนาะ อันจะเกิดประโยชน์ต่อทาง ด้านการศึกษาของกลุ่มชาวไทยมุสลิมในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

¹ ประสิทธิ์ เวชสรรค์, การพัฒนาการศึกษาเพื่อบูรณาภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ คณะรัฐประศาสนศาสตร์สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2509), หน้า 11.

² ศูนย์ภาคการศึกษา 2, รายงานการศึกษาภาคการศึกษา 2 (ยะลา: โรงพิมพ์คุรุสัมพันธ์ภาคการศึกษา 2, 2510), หน้า 81.

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ต้องการศึกษายปัจจัยที่มีผลทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่าในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้มีการคงสภาพไว้
2. ต้องการศึกษาดังกลุ่มผู้ปกครองที่มีความต้องการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะ ระบบเก่าว่ามีจำนวนมากน้อยเพียงไร
3. ต้องการศึกษเป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าว่ามีเป้าหมายอะไร
4. ต้องการศึกษาดังระบบการศึกษาในเรื่องการเรียนการสอนของโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าว่าจะส่งผลทางด้านบวกหรือทางด้านลบมากน้อยเพียงไร
5. ต้องการศึกษาวิธีการเรียนการสอนในรูปแบบเดิมของกลุ่มโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าว่าจะส่งผลอย่างไรต่อส่วนรวมสำหรับชาวไทยมุสลิมจังหวัดชายแดนภาคใต้

ขอบเขตการวิจัย

ผู้วิจัยศึกษา เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. กลุ่มประชากรตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากการสุ่มแบบที่ใช้ความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าในเขตพื้นที่อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะรัง และอำเภอยะลา จังหวัดปัตตานี ประมาณ 8-9 โรงเรียน คิดเป็นจำนวนประชากรประมาณ 300 คน โดยแบ่งประชากรที่ศึกษาวิจัยได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ
 - (1) กลุ่มโต๊ะครูหรือเจ้าของโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า
 - (2) กลุ่มผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานเข้าเรียนปอเนาะระบบเก่า
 - (3) กลุ่มผู้เรียนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า

ซึ่งสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เลือกศึกษาเฉพาะโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าในเขตพื้นที่ 3 อำเภอที่กล่าวมาข้างต้นของจังหวัดปัตตานี ซึ่งนับว่าเป็นเขตพื้นที่ของการมีอารยธรรมเก่าแก่ทางด้านวัฒนธรรมอิสลามได้มากสำหรับในรูปแบบโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า

2. การศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามีการคงสภาพไว้ เกิดมาจากปัจจัยอะไรบ้าง โดยศึกษาวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า เขตพื้นที่อำเภอยะหริ่ง อำเภอยะรัง และอำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี

3. สำหรับตัวแปรที่ใช้ศึกษาวิจัยครั้งนี้ ประกอบไปด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้ คือ

(1) ตัวแปรอิสระ มีดังนี้ คือ

- ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลาม
- ความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนา
- เป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนา
- ระบบการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า
- วิธีการเรียนการสอนระบบเก่า

(2) ตัวแปรตาม คือ การคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนทางภาคใต้

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงปัจจัยสาเหตุที่มีผลทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามีการคงสภาพไว้
2. เพื่อใช้เป็นข้อมูลค้นคว้าในระดับเบื้องต้นสำหรับการวิจัย
3. เพื่อใช้เป็นข้อมูลทางด้านการศึกษาโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้
4. เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไข พิจารณาปรับปรุง ค้นคว้าวิจัยทางด้านการศึกษาในรูปแบบของโรงเรียนปอเนาะได้ต่อไป

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องศึกษา ซึ่งจะนำมาเสนอ ดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับปอเนาะ (Pondok)
2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group)
3. แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย (Minority group)
4. แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)
5. แนวความคิดเกี่ยวกับการศึกษา
6. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา (Religion)
7. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
8. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับปอเนาะ

คำว่า ปอเนาะ มาจากคำว่า ภาษาอาหรับว่า “ปุนดุก” แต่พอมาทงอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทยคำว่า “ปุนดุก” ก็ค่อย ๆ กลายมาเป็น “ปอเดาะ” และก็เป็น “ปอเนาะ” ไปในที่สุด ซึ่งความหมายเดิมของคำว่า “ปุนดุก” แปลว่า โรงแรมหรือกระท่อม และสถานที่พักอาศัยแต่ในทางปฏิบัติ แทนที่จะเป็นโรงแรมหรือที่พักชั่วคราว กลับกลายเป็นสถานที่พักอาศัยถาวร แต่มีโซ่ที่พักอาศัย เพื่อประกอบอาชีพอย่างธรรมดา แต่เป็นที่พักอาศัยเพื่อการสอน การศึกษาอบรมในเรื่องของศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ¹⁰ ทั้งนี้เพื่อให้ชาวไทยอิสลามมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจและปฏิบัติกิจประจำวันตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมตามประเพณีและตามหลักของศาสนาอิสลาม “ปอเนาะ” มีลักษณะคล้ายๆกับโรงเรียนราษฎร์ คือ เป็นของเอกชนตั้งขึ้นมา แต่ผู้ที่ตั้งปอเนาะขึ้นมา นั้น เป็นมุสลิมเท่านั้น ไม่เคยมีคนนับถือศาสนาอื่นตั้งโรงเรียนสอนศาสนาในภาคใต้ แล้วเรียกว่าปอเนาะแต่อย่างใด ปอเนาะจึงไม่เหมือนกับโรงเรียนราษฎร์ซึ่งใครๆ ก็ตั้งได้ ผู้ที่จะต้องปอเนาะได้ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นที่เชื่อถือ มีความประพฤติดี และประการสำคัญ ต้องสามารถสอนศาสนาอิสลามได้ด้วย ลักษณะของปอเนาะแต่เดิมนั้น แม้ว่าจะมีลักษณะเข้าข่ายเป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ.2497 ก็ตาม แต่ก็ไม่มีผู้ใดยื่นเรื่องราวขอจัดตั้งให้ถูกต้องตามกฎหมาย และทางราชการก็มิได้เข้าไปดำเนินการจับกุมหรือ

ควบคุม ส่งเสริมแต่ประการใด ผู้ดำรงสถาบัน หรือครูผู้สอนซึ่งเรียกกันว่า โตะครู ก็คงดำเนินการสอนตามปกติ

ปอเนาะ หมายถึง สถานที่หรือสถาบันอย่างหนึ่งสอนศาสนาอิสลาม ซึ่งชาวไทยมุสลิมตั้งขึ้น มีโตะครูเป็นเจ้าของ และมีกระท่อมของนักศึกษาเป็นองค์ประกอบอยู่ด้วย¹⁰ นักเรียนจะเป็นผู้จัดการเครื่องอุปโภคบริโภคมาเอง ปอเนาะได้รับความนิยมก็จะมีผู้มารับการสอนเป็นจำนวนมาก ในการสอนนี้ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนิด ๆ เลย เพราะถือว่าเป็นเรื่องของความศรัทธาและเสียสละเพื่อการศาสนา นอกจากรายได้จากการรับบริจาค และโตะครูที่ได้อาศัยแรงงานของผู้มารับการสอน ในการประกอบอาชีพ เช่น การทำสวนยาง เป็นต้น หรือคำพูดในเชิงสังคมวิทยาตามที่ ดร.อารง สุทธาศาสน์ กล่าวไว้ว่า ปอเนาะ คือ องค์การสังคมที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดศาสนาวัฒนธรรม¹¹ ซึ่งปอเนาะนั้นเรียกกันตามภาษาท้องถิ่นในจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเชื่อกันว่าปอเนาะที่เก่าแก่ที่สุดตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2442 ในจังหวัดปัตตานี ผู้จัดตั้งปอเนาะเรียกว่า “โตะครู” เป็นผู้มีความรู้ทางศาสนาอิสลามเป็นอย่างดี และได้รับการยอมรับนับถือจากชาวบ้านเป็นอย่างสูง สำหรับการจัดการศึกษาในรูปของปอเนาะ (Pondok) นั้นเป็นการศึกษาของชาวไทยมุสลิมที่สืบเนื่องกันมาแต่โบราณซึ่งนับว่าโรงเรียนปอเนาะ(Pondok)จัดเป็นสถาบันเบ็ดเสร็จของสังคมชาวไทยมุสลิม

2. แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group)

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) คือ กลุ่มต่าง ๆ ที่อยู่ภายในสังคมเดียวกันมีชื่อเรียกรวมๆ กันว่า “กลุ่มชาติพันธุ์” โดยทั่วไปแล้ว กลุ่มชาติพันธุ์ หมายถึง กลุ่มซึ่งแตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ ในสังคมเดียวกัน และในแง่ของเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและทางคตินตอที่มาของบรรพบุรุษ แต่ในทางปฏิบัติมักจะใช้เรียกกลุ่มใดก็ได้ที่แตกต่างกันทางวัฒนธรรม และมีปัญหาในการอยู่ร่วมกันกับกลุ่มอื่นๆ¹² “ชาติพันธุ์” เป็นศัพท์ที่บัญญัติใหม่ใช้ความหมายว่าเป็นกลุ่มคนที่มีวัฒนธรรมชน

¹⁰ ศูนย์พัฒนาการศึกษาภาคการศึกษา 2 จังหวัดยะลา, 2512, รายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้” (พระนคร : โรงพิมพ์จุฬาสภา พระสุเมรุ, พ.ศ. 2513), หน้า 3.

¹¹ อ่างใน อุทัย หิรัญโค, มุสลิมในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเคียนสโตร์, 2521), หน้า 78.

¹² อารง สุทธาศาสน์, “กลุ่มชาติพันธุ์”, ในเอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 68-69.

ธรรมเนียมประเพณีภาษาพูดเดียวกันและเชื่อว่าสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน คำว่าชาติพันธุ์ตามที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์สังคมวิทยาได้แยกข้อแตกต่างทางวัฒนธรรมว่ากลุ่มเชื้อชาติมีความแตกต่างทางวัฒนธรรม แต่เนื่องจากวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงได้ ปรับรับซึ่งกันและกันได้ ความเป็นชาติพันธุ์จึงอาจเปลี่ยนแปลงได้เช่นกัน¹³

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) คือ กลุ่มคนที่มีจุดกำเนิดของบรรพบุรุษร่วมกัน มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน และภาษาเดียวกัน ตลอดจนมีความรู้สึกในเผ่าพันธุ์เดียวกัน¹⁴ ของการสืบเชื้อสายจากบรรพบุรุษกลุ่มเดียวกัน เช่น คนไทย คนพม่า คนกระเหรี่ยง คนจีน คนลาว เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic group) คือ กลุ่มสังคมซึ่งมีลักษณะเกี่ยวพันกับเชื้อชาติและวัฒนธรรมที่เหมือนกัน หรือจะหมายถึง ชนกลุ่มน้อย ซึ่งมีวัฒนธรรมแตกต่างไปจากชนกลุ่มใหญ่¹⁵

สำหรับบรรดากลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมไทย กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีลักษณะค่อนข้างแตกต่างไปจากกลุ่มอื่น ๆ ได้แก่ ชาวไทยมุสลิม คือเป็นกลุ่มที่มีความแตกต่างกับกลุ่มใหญ่ ในด้านต่าง ๆ เช่นในเรื่อง ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีและภายในกลุ่มเองก็ประกอบด้วยคนที่มีบรรพบุรุษมาจากหลายเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ กลุ่มชาติพันธุ์นี้จึงมักถูกเรียกว่า “ชนกลุ่มน้อย” ชาวมุสลิม นับเป็นชนกลุ่มน้อยในเมืองไทย เหตุที่จัดเป็นชนกลุ่มน้อยเพราะชาวมุสลิมนั้นมีศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณีแตกต่างไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ¹⁶

นาโรลต์ กล่าวว่า กลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมร่วมกัน หรือมีลักษณะอื่นร่วมกัน ดังนี้

¹³ อมรา พงศาพิชญ์, ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2542), หน้า 135.

¹⁴ อมรา พงศาพิชญ์, วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์ : วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541), หน้า 155.

¹⁵ เสาวนีย์ จิตต์หมาด, กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม (กรุงเทพฯ : กองทุนสง่างูจิระอัมพร, 2538), หน้า 12.

¹⁶ รัชณี สาคเปรม, บทบาทของชาวไทยมุสลิมในภาคกลางและภาคใต้ของประเทศไทย สมัยรัตนโกสินทร์ พ.ศ. 2325-2453 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต แผนกวิชาประวัติศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2521), หน้า 1.

1. ลักษณะวัฒนธรรมบางอย่าง เช่น การแต่งกาย
2. อาณาเขตทางภูมิศาสตร์
3. องค์กรทางการเมืองและการปกครอง
4. ภาษา
5. การปรับตัวทางนิเวศน์วิทยา
6. โครงสร้างชุมชน¹⁷

โคเฮน ได้อธิบายว่า กลุ่มชาติพันธุ์คือกลุ่มคนที่

1. มีแบบแผนพฤติกรรมบางอย่างร่วมกัน
2. เป็นส่วนหนึ่งของประชากรส่วนใหญ่ กล่าวคือ มีระบบสังคมร่วมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ
3. มีการกระทำระหว่างกัน (Social Interaction) กับสมาชิกในกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่อยู่ในระบบสังคมเดียวกัน¹⁸

บาร์ธ อธิบายกลุ่มชาติพันธุ์ว่า คือ กลุ่มชนซึ่งมีเอกลักษณ์ ร่วมกันทำให้มีผลต่อการกระทำระหว่างกัน เพราะสถานะการณ์เป็นสมาชิกก็จะกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มนั้น เมื่อเป็นเช่นนี้เอกลักษณ์ชาติพันธุ์ก็จะเป็นสถานภาพอย่างหนึ่ง แต่อยู่เหนือสถานภาพอย่างอื่น เช่น สถานภาพอาชีพครู เป็นต้น จึงมุ่งไปที่บุคคลและการกระทำระหว่างกันของบุคคลที่ต่างชาติพันธุ์กัน¹⁹

ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ กล่าวว่ากลุ่มชาติพันธุ์คือ กลุ่มบุคคลที่รู้สึกว่ามีเอกลักษณ์ร่วมกันโดยอาศัยสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม หรือลักษณะทางกายภาพบางอย่างมีผลทำให้เกิดความผูกพันและการกระทำระหว่างกันและเอกลักษณ์ดังกล่าวอาจจะเปลี่ยนแปลงตามสถานการณ์ได้²⁰ จึงเป็นเรื่องราวที่นำไปสู่แนวคิดการชำระชาติพันธุ์ ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกี่ยวกับข้อ

¹⁷ ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ, "กลุ่มชาติพันธุ์", ใน เอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4 (กรุงเทพมหานคร : สารมวลชน, 2526), หน้า 201.

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 201.

¹⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 203.

²⁰ เรื่องเดียวกัน, หน้า 205.

1. มาตรการการเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ หรือการจำแนกกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Identification)
2. ความรู้สึกและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Relations)
3. การกระทำระหว่างบุคคลที่ต่างกลุ่มชาติพันธุ์กัน (Interpersonal Interaction Across Ethnic Groups)
4. กระบวนการธำรงรักษากลุ่มชาติพันธุ์ การเน้นความแตกต่างระหว่างกลุ่ม เช่น การไม่แต่งงานข้ามกลุ่ม (Boundary Maintenance)
5. หน้าที่ของการธำรงกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นการแสดงออกถึงความผูกพันที่มีต่อกลุ่มหรือเกี่ยวกับประโยชน์ทางเศรษฐกิจและการเมือง (Function of Ethnicity)
6. กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่เกี่ยวกับการธำรงชาติพันธุ์²¹

3. แนวคิดเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อย (Minority group)

ชนกลุ่มน้อย เป็นกลุ่มชนที่รวมกัน โดยที่มีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน และมีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่างๆ ไปจากชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งชนกลุ่มน้อย และชนกลุ่มใหญ่นั้นเป็นการมองกลุ่มต่างๆ ในแง่ของบทบาทและการมีอำนาจทางการเมือง กลุ่มใดมีบทบาทและครอบงำการเมืองมากที่สุด เรียกว่า เป็นชนกลุ่มใหญ่ ส่วนกลุ่มที่มีบทบาทน้อยและถูกครอบงำนั้น เรียกว่า ชนกลุ่มน้อย

สำหรับ คำว่า “ชนกลุ่มน้อย” เป็นแนวความคิดเชิงเปรียบเทียบหรือเชิงสัมพันธ์กับชนอีกกลุ่มหนึ่ง คือ ชนกลุ่มใหญ่ ซึ่งจะเห็นว่า ทั้งชนกลุ่มน้อย และชนกลุ่มใหญ่นี้มีธรรมชาติสัมพันธ์กันทั้งในด้านโครงสร้าง และหน้าที่อย่างแยกกันไม่ออก อีกอย่างหนึ่งคือ ชนกลุ่มน้อยเป็นกลุ่มซึ่งมีความแตกต่างจากชนกลุ่มใหญ่ ในเอกลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่าง เช่น ภาษา ศาสนา ประเพณี วัฒนธรรม หรือเชื้อชาติ สรุปลงเป็นความแตกต่างทางวัฒนธรรมหรือเชื้อชาติที่มา²²

²¹ ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะ, “กลุ่มชาติพันธุ์”, ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4, 2526, หน้า 203-204.

²² อารง สุทธาศาสน์, “กลุ่มชาติพันธุ์” ในเอกสารประกอบการสอนวิชาสังคมและวัฒนธรรม, หน้า 69.

ลิจิต ซีรเวคิน²³ (2521 : 10) กล่าวว่า ชนกลุ่มน้อยจะอยู่ในสภาพของสังคมดังต่อไปนี้

1. ในสังคมนั้น ๆ จะมีชนกลุ่มใหญ่มีอำนาจปกครอง แต่จะมีชนกลุ่มน้อยกลุ่มเดียวหรือมากกว่า
2. ในสังคมนั้นจะมีชนกลุ่มน้อยมีอำนาจปกครองส่วนชนส่วนใหญ่ไม่มีอำนาจปกครอง
3. ในสังคมนั้น ๆ ไม่มีกลุ่มใดมีอำนาจมากจนเป็นชนกลุ่มใหญ่ หรือมีอำนาจปกครองเด็ดขาด

ขจ็คภย บุรุษพัฒน์²⁴ ได้กล่าวว่า ชนกลุ่มน้อยหมายถึงกลุ่มชนที่มีเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อถือแตกต่างไปจากชนส่วนใหญ่ของประเทศ

Encyclopedia Britanica ได้ให้ความหมายของชนกลุ่มน้อยไว้ว่า หมายถึง “กลุ่มชนที่รวมกันโดยมีประวัติความเป็นมา ภาษา หรือความเชื่อทางศาสนาที่เหมือนกัน และมีความรู้สึกว่าตนเองมีความแตกต่างในเรื่องต่าง ๆ ดังกล่าวไปจากชนกลุ่มใหญ่”²⁵ ซึ่งความหมายนี้ก็ใช้ได้กับชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทยด้วย

ตามความเข้าใจทั่วๆ ไป ชนกลุ่มน้อยอาจแยกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ชนกลุ่มน้อยทางเชื้อชาติ
2. ชนกลุ่มน้อยทางลัทธิศาสนาและความเชื่อ

ในประเทศไทยเรานั้น ไม่ค่อยมีปัญหาชนกลุ่มน้อยในด้านเชื้อชาติ แต่มีปัญหาชนกลุ่มน้อยทางด้านลัทธิศาสนา เพราะในประเทศไทย นอกจากศาสนาพุทธซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ยังมีประชาชนที่นับถือศาสนาอื่นอีกเป็นจำนวนมาก เช่น ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาฮินดู เป็นต้น ซึ่งแต่ละศาสนาก็มีความศรัทธาความเชื่อ ตลอดจนการปฏิบัติศาสนกิจแตก

²³ ลิจิต ซีรเวคิน , “ชนกลุ่มน้อยและระบบการเมือง ปัญหา และแนวนโยบาย “ ในชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2521) , หน้า 110.

²⁴ ขจ็คภย บุรุษพัฒน์, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย (กรุงเทพฯ : แพรววิทยาสำนักพิมพ์, 2581), หน้า 3.

²⁵ Encyclopedia Britanica (Encyclopedia Britanica, Inc. 1964) , p. 543.

ต่างกันออกไป ซึ่งความแตกต่างกันเหล่านี้อาจก่อให้เกิดการกระทบกระทั่งกันได้ง่าย ถ้าหากทางราชการเป็นการออกกฎหมายและมีระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ไม่กระทบกระเทือนต่อลัทธิความเชื่อของแต่ละศาสนา หรืออิทธิพลที่ปฏิบัติศาสนาก็ตามความเชื่อของแต่ละศาสนา

ประชาชนที่นับถือศาสนาอิสลามในประเทศไทย หรือที่เรียกว่า “ชาวไทยมุสลิม” นั้น แม้ว่าจะเป็นชนกลุ่มน้อยในประเทศ ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น เมื่อพิจารณาในแง่ของประเทศ แต่ถ้าพิจารณาเพราะในบริเวณจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แล้วจะเห็นได้ว่า ชาวมุสลิมเป็นชนกลุ่มใหญ่ กล่าวคือ มีชาวไทยมุสลิมในจังหวัดดังกล่าว ประมาณ 700,000 คน หรือ 80% ของประชาชนในจังหวัดเหล่านั้น

สำหรับชาวไทยมุสลิมนี้ เป็นชนกลุ่มน้อยทางด้านลัทธิศาสนา และยังมีปัญหาในเรื่องเชื้อชาติด้วย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation)

การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Assimilation) ถือเป็นปรากฏการณ์ทางวัฒนธรรมอีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรม ที่เป็นผลมาจากการที่ปัจเจกชนหรือกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ แทนที่วัฒนธรรมของตัวเองโดยวัฒนธรรมอื่น ๆ ซึ่งปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือช่วยกีดกันกระบวนการผสมผสานจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ

งามพิศ สัตย์สงวน²⁶ ได้กล่าวถึง การผสมผสานทางวัฒนธรรมซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการติดต่อระหว่างวัฒนธรรมเป็นผลมาจากการที่เอกชนหรือกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ แทนที่วัฒนธรรมของตัวเองโดยวัฒนธรรมอื่น ๆ ปรากฏการณ์เช่นนี้ เกิดขึ้นแล้ว และกำลังเกิดขึ้นและจะเกิดขึ้นต่อไปในอนาคตด้วย เช่น การแต่งงานข้ามวัฒนธรรม การเปลี่ยนสัญชาติและการกระทำอื่นๆ ที่ทำให้กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นเร็วขึ้น กระบวนการผสมผสานจะเกิดขึ้นเหมือนกัน ถึงแม้ว่าปัจจัยที่ช่วยเสริมหรือช่วยกีดกัน กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมจะแตกต่างกันไปตามสถานการณ์ต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วย เพราะการติดต่อ

²⁶ งามพิศ สัตย์สงวน, หลักมานุษยวิทยา (กรุงเทพฯ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532) , หน้า 48-49.

ระหว่างกลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ สำหรับสังคมไทยปรากฏการณ์ต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระดับวัฒนธรรมย่อยด้วย เพราะการติดต่อกันระหว่างกลุ่มคนกลุ่มต่างๆ สำหรับสังคมไทยปรากฏการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วเมื่อรัฐบาลเร่งรัดพัฒนาชนบทและชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะชาวเขาและชาวมุสลิม ขณะนี้รัฐบาลกำลังใช้ นโยบายการผสมผสานทางวัฒนธรรม คือ การทำให้ชาวเขาและชาวมุสลิมจิตสำนึกว่าเป็นคนไทย โดยการพูดภาษาไทย นับถือศาสนาพุทธเข้าศึกษาในโรงเรียนไทย และมีค่านิยมและวัฒนธรรมไทยบางอย่างดูเหมือนว่ารัฐบาลประสบความสำเร็จในการจูงใจชาวเขาบางเผ่าบางกลุ่ม แต่ยังมีปัญหาสำหรับชาวมุสลิม สำหรับชนกลุ่มน้อยกลุ่มอื่นๆ ดูเหมือนว่าคนจีนในไทยจะมีระดับของการผสมผสานและรับวัฒนธรรมไทยระดับสูง ในอนาคตอัตราการผสมผสานทางวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมไทยคงจะเร็วยิ่งขึ้น และน่าเป็นห่วงว่าอาจไม่มีวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยให้เห็นอีกต่อไปไม่ช้า

การผสมผสานกลมกลืนทางวัฒนธรรม (Assimilation) คือ การที่ชนกลุ่มใหญ่ต้องการแก้ปัญหาชนกลุ่มน้อยโดยการให้ ชนกลุ่มน้อยนั้นสิ้นสุดการเป็นชนกลุ่มน้อย คือ การทำให้ข้อแตกต่างที่เกิดขึ้นนั้นให้หมดไป เช่น ถ้ามีความแตกต่างในเรื่องศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียมประเพณี ที่ให้ชนกลุ่มน้อยละทิ้งความแตกต่าง โดยการที่เอกลักษณ์ของตน และรับเอาเอกลักษณ์ของชนกลุ่มใหญ่²⁷ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ในระดับวัฒนธรรมย่อย เพราะการติดต่อกันระหว่างกลุ่มต่างๆ เช่น สังคมไทยเราปัจจุบันนี้ กำลังใช้นโยบายของการผสมผสานทางวัฒนธรรมกับประชาชนในสังคมไม่ว่าจะเป็น เพราะชาวเขาต่าง ๆ และชาวจีน , ชาวมุสลิม ที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยที่จะทำให้พวกเขาเหล่านี้มีจิตสำนึก ความเป็นไทยร่วมกันโดยการพูดภาษาไทย เข้าศึกษาในโรงเรียนไทย เป็นต้น เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีในกลุ่มประชาชนของสังคมไทยตามที่ จักรกฤษณ์ บุษพัฒน์²⁸ กล่าวว่า การผสมกลมกลืน (Assimilation) หมายถึง กระบวนการที่ทำให้ความแตกต่างกันในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณีของกลุ่มชนต่างๆ ภายในประเทศหมดสิ้นไป จนบรรลุถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทางวัฒนธรรมอย่างเพียงพอ

แนวคิดกลุ่มชาติพันธุ์ในเรื่อง การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) เรดฟิลด์ (Redfield) ลินตัน (Linton) และเฮสโควิกซ์ (Herskovits) ได้ให้นิยามการผสมผสานทางวัฒนธรรมว่า “เป็นปรากฏการณ์ซึ่งเกิดขึ้นจากการที่กลุ่มบุคคลซึ่งมีวัฒนธรรมต่างกัน (กลุ่มชาติ

²⁷ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม, หน้า 6

²⁸ จักรกฤษณ์ บุษพัฒน์, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย, หน้า 3.

พันธุ์) ได้เข้ามาติดต่อกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนวัฒนธรรมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม”²⁹

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อธิบายว่า การผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อันเนื่องมาจากกลุ่มบุคคลที่ต่างวัฒนธรรมกันมีการติดต่อโดยตรงต่อเนื่องกัน ยังมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบอย่างวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง หรือทั้งสองกลุ่ม อย่างไรก็ตามก็ยังคงดำรงวิถีชีวิตตามแบบอย่างวัฒนธรรมส่วนใหญ่ของตนอยู่ ไม่ได้ถูกทำให้สับสนกลมกลืนกันไปในกลุ่มหนึ่งเดียว³⁰

อมรา พงศาพิชญ์ ได้อธิบายความหมายที่ใกล้เคียงกับการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) ได้แก่ว่า “การผสมกลมกลืน” (Assimilation) หมายถึง การที่สมาชิกของกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งรับเอาวัฒนธรรมของอีกกลุ่มหนึ่งในทุกกรณี จนทำให้สูญเสียเอกลักษณ์เดิมไป มีการยอมรับสถานภาพว่ามีฐานะในสังคมเช่นเดียวกับสมาชิกคนอื่น ๆ โดยไม่มีการเลือกปฏิบัติไม่กว่ากรณีใดๆ และเจ้าตัวก็มีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของสังคมนั้นๆ และประพฤติปฏิบัติเหมือนกับสมาชิกคนอื่น ๆ ของสังคมนั้น ปัจจัยที่ทำให้เกิดการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม ได้แก่ การแต่งงานเข้ากับสมาชิกของสังคมไทย (Intermarriage) นโยบายของรัฐ(Assimilation)การศึกษา (Education)

เมื่อพิจารณาความหมายการผสมผสานทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการผสมกลมกลืน (Assimilation) มีความแตกต่างกันคือ กระบวนการผสมผสานทางวัฒนธรรมยังคงเหลือแบบอย่างของวัฒนธรรมของกลุ่มตนอยู่ ยังคงเหลือเอกลักษณ์เดิมของกลุ่มตน ส่วนการผสมกลมกลืน (Assimilation) สมาชิกของชาติพันธุ์หนึ่งจะยอมรับค่านิยมและวัฒนธรรมของอีกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งมา จนทำให้ไม่หลงเหลือเอกลักษณ์เดิมของกลุ่มตน³¹

²⁹ จวีวรรณ ประจวบเหมาะ, “กลุ่มชาติพันธุ์” ในเอกสารการสอนชุดวิชาสังคมศึกษา 4, 2526, หน้า 207.

³⁰ พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยา อังกฤษ-ไทย (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินติ้ง กรุ๊ป, 2532), หน้า 4.

³¹ นิยพรธณ วรณศิริ, มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2533), หน้า 57.60.

5. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษา

แนวความคิดของ Emile Durkheim ที่เกี่ยวกับการศึกษา³² เพราะเมื่อได้กล่าวถึงการศึกษ "เดอร์ไคม์" มองการศึกษาเป็น "Social Thing" เขากล่าวว่า สังคมทั้งหมดโดยเฉพาะสิ่งแวดล้อมทางสังคม เป็นตัวกำหนดเป้าหมายในระบบการศึกษาที่มีอยู่ในสังคมนั้น และสังคมนั้นก็จะอยู่รอด ก็ต่อเมื่อสมาชิกมีลักษณะเป็นเอกพันธ์ (homogeneity) และการทำให้สมาชิกสังคมนี้อะไรเหมือนกันก็โดยการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามถ้าหากคนเหมือนกันหมด การร่วมมือเพื่อกระทำการกิจกรรมต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น สังคมต้องการคนที่มีความถนัดเฉพาะอย่างที่แตกต่างกัน (Diversity of heterogeneity) เพื่อทำหน้าที่ต่าง ๆ ในสังคมและการศึกษาจะช่วยฝึกคนให้มีความถนัดแตกต่างกันออกไปด้วยความสามารถของบุคคลนั้นๆ

การปลูกฝังพลังทางศีลธรรม คือ การสร้างมนุษย์สังคมที่มีลักษณะเอกพันธ์ ส่วนการปลูกฝังความรู้ทางวิทยาศาสตร์ หรือวิชาการต่างๆ เป็นการเปิดโอกาสให้สมาชิกมีความรู้ ความสามารถต่างกัน เพื่อจะได้ออกไปทำงานประเภทต่างๆ ซึ่งสังคมต้องการ

ดังนั้น การศึกษาตามทัศนะของเดอร์ไคม์จึงเป็นการปลูกฝังสภาพทางร่างกาย ปัญญา และศีลธรรม ซึ่งเป็นสถานภาพที่สังคมต้องการให้เกิดในตัวเด็ก โดยสรุปแล้ว เดอร์ไคม์ เห็นว่า การศึกษาเป็นแนวทาง (a means) การจัดบุคคลและสังคมให้เป็นหน่วยหนึ่งที่มีระเบียบ มีเสถียรภาพ และมีความหมาย การที่เด็กได้รับค่านิยมและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ไว้ในตนเอง (internalization) เท่ากับเด็กได้ผ่านวิธีเพื่อเข้าอยู่ในสังคม

และเกี่ยวกับหน้าที่ของครู เดอร์ไคม์ ให้ความเห็นว่า ครูมิได้มีหน้าที่ปลูกฝังให้เด็กมีความแตกต่างกันตามความสามารถของแต่ละคนเท่านั้น (นั่นคือ การสอนทางวิทยาศาสตร์ / วิชาการ) แต่ครูจะต้องทำหน้าที่ปลูกฝังความสำนึกทางสังคม หรือพลังทางศีลธรรมให้เกิดแก่เด็กด้วย และหน้าที่ประการหลังนี้เป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้สังคมอยู่ได้ตลอดไป ดังนั้น ครูจึงต้องมีความรู้ทางสังคมวิทยาด้วย เพื่อให้การศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งหน้าที่ของครูและ

³² ชนิดา รักรักษ์พลเมือง, สังคมวิทยาการศึกษา (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525), หน้า 28-29.

การศึกษา คือ การปลูกฝัง ความเหมือน และความแตกต่างกันให้เกิดแก่นวลตมาชิก แต่หน้าที่ปลูกฝังความเหมือนกัน มีความสำคัญมากกว่า

สำหรับรูปแบบของการศึกษาตามทัศนะของเคอร์ไคม์ เขาเห็นว่าการศึกษาเป็น social thing ดังนั้นการศึกษาก็จะไม่เพียงแบบเดียว ไม่ว่าจะในอุดมคติหรือที่เป็นอยู่จริงๆ แต่จะมีหลายแบบ เหมือนกับที่ในสังคมหนึ่งมีสิ่งแวดล้อมหลายแบบ เพราะฉะนั้นสังคมทั้งหมดและที่สิ่งแวดล้อมอย่างจะกำหนดแบบของการศึกษาที่พึงมี ดังนั้น การศึกษาจึงเปลี่ยนรูปแบบของการศึกษาให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนไป

ซึ่งโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามหรือปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นก็เช่นเดียวกันที่จะเห็นได้ว่า ในขณะนี้ก็มีหลายโรงเรียนที่ได้แปลงสภาพกลายเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่มีลักษณะของการเรียนการสอนทั้งวิชาสามัญและวิชาชีพร่วมกับวิชาศาสนาตามสภาพที่สังคมได้เปลี่ยนแปลงไป แต่ถึงอย่างไรก็ยังมีกลุ่มของโรงเรียนปอเนาะอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ยอมแปลงสภาพไปนั้นยังคงยึดหลักการระบบเก่าของการบริหารโรงเรียนปอเนาะอยู่อีกหลายโรงเรียนเช่นกัน ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดปัตตานีมีมากที่สุด เพื่อที่จะยังคงถ่ายทอดปลูกฝังเรียนรู้ในศาสนาไปสู่ชนรุ่นหลังต่อไป ตามที่ “Durkheim” กล่าวไว้ว่า “การศึกษาเป็นการกระทำของมนุษย์รุ่นผู้ใหญ่ใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอนุชนรุ่นต่อมากับผู้ที่ยังไม่พร้อมที่จะดำรงชีวิตในสังคมเพื่อให้เกิดความพร้อม” เป็นต้น เพราะการศึกษาจะต้องตระหนักว่า สิ่งที่อยู่ในตัวมนุษย์ไม่ใช่สิ่งที่ธรรมชาติสร้างให้ แต่เป็นสิ่งที่สังคมปลูกฝังให้เป็นเช่นนั้น

ดังนั้น การศึกษาจึงมีหน้าที่ถ่ายทอดจริยธรรมอันเป็นค่านิยมร่วม และความรู้ที่เป็นความร่วมมือกันทางปัญญา ซึ่งหมายถึงความรู้ในการสร้างอาชีพการเพิ่มพูนทักษะในอาชีพ ตามความจำเป็นของชีวิตจริง สังคมทุกสังคมมีความหลากหลายและมีลักษณะเฉพาะซึ่งส่งผลให้สังคมต้องการความชำนาญเฉพาะด้านในการประกอบอาชีพซึ่งมีหลายระดับ

การศึกษามีจุดมุ่งหมายให้เยาวชนได้เรียนรู้ระเบียบสังคมอย่างมีระเบียบวิธี โดยผ่านทางโรงเรียน โรงเรียนจึงต้องทำหน้าที่ทั้งถ่ายทอดค่านิยม และความรู้ร่วมในสังคม ต้องสอนทักษะค่านิยม และบรรทัดฐานเฉพาะความต้องการในการจำแนกบทบาทในสังคม สังคมสมัยใหม่มีโครงสร้างที่ซับซ้อนทั้งตำแหน่งและบทบาท ให้การเรียนรู้จึงมีความเฉพาะเจาะจงมากขึ้น หน้าที่ของโรง

เรียนจึงยิ่งมีมากขึ้น และหนักยิ่งขึ้น³³ เช่นกัน ซึ่งก็เทียบกับโรงเรียนปอเนาะก็ทำหน้าที่ในส่วนที่กล่าวมาข้างต้นที่จัดว่าโรงเรียนทุกประเภทนั้นต่าง ๆ ก็คือตัวแทนในการขัดเกลาทางสังคม ถือเป็นกระบวนการที่สำคัญ และก็เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาบุคคลที่เป็นการฝึกอบรมให้สมาชิกสังคมสามารถปรับตัวเข้ากับค่านิยมที่ติของสังคม ซึ่งมีนักคิดหลายท่านที่ได้เสนอแนวทางการขัดเกลาทางสังคม ซึ่งตามที่อิมิต เดอร์ไคม์ (Durkheim, 1964) ผู้เปิดแนวคิดทางสังคมวิทยา ได้เสนอวิธีการขัดเกลาทางสังคม ไว้ดังนี้

1. ในการแนะนำสั่งสอนเด็กจะต้องเน้นการให้อำนาจบังคับอย่างเคร่งครัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแนะนำสั่งสอนทางศีลธรรม เป็นงานยิ่งใหญ่มากสำหรับครู การศึกษาศีลธรรมจำเป็นต้องดำเนินการอย่างจริงจัง และต้องพยายามพิมพ์บรรทัดฐานที่ติของสังคมไว้ในจิตใจของเด็กไว้อย่างถาวร จนกลายเป็นบุคลิกประจำ และคุณสมบัติที่ดีเด่นของครู ก็คือ อำนาจทางศีลธรรม (Moral Authority)

2. เด็กเหมือนผ้าขาวหรือกระดาษเปล่า ๆ ยังขาดลักษณะเด่นของตัวเอง เด็กได้รับลักษณะทุกอย่างจากสังคมในการอบรมเด็กให้มีสติปัญญา ครูจะต้องมีความตั้งใจจริงและมีความมั่นใจ ถ้าครูขาดความมั่นใจและความกล้าหาญทางศีลธรรม เด็กจะไม่กลัว ไม่เชื่อฟัง ดังนั้นการอบรมทางศีลธรรมจึงต้องอาศัยแบบที่แน่นอน และไม่เปลี่ยนแปลงทางการตัดสินใจเป็นประจำ

สรุปได้ว่า โรงเรียน (School) ไม่ว่าจะเป็นลักษณะใดก็ตาม แต่ก็ถือว่าโรงเรียนเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่ขัดเกลาทางสังคมต่อจากครอบครัว เมื่อถึงวัยเรียนครอบครัวก็ดึงบุตรหลานของตนไปโรงเรียน เพื่อให้ได้มีโอกาสได้ศึกษาเล่าเรียนวิชาการและได้รับการอบรมที่ดีจากโรงเรียน สิ่งที่ครอบครัวคาดหวังบุตรหลานของตนที่จะได้รับจากโรงเรียนมี 2 ประการ คือ

1. วุฒิการศึกษา ได้แก่ วิชาความรู้
2. จริยศึกษา คือ ศีลธรรมจรรยา และมารยาทสังคม

³³ คารา ทีปะปาล, สังคมวิทยาการศึกษา (กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา, 2538), หน้า 149-150.

นับว่า 2 ประการข้างต้นมีความสำคัญส่วนหนึ่งต่อเด็กที่ได้เข้าเรียนในโรงเรียนใด โรงเรียนหนึ่ง เพื่อใช้เป็นแกนนำหรือที่เรียกว่า ไบเบ็กทางไปสู่ความสำเร็จต่อการดำเนินชีวิตต่อไปสำหรับผู้ศึกษาเล่าเรียน³⁴

6. แนวคิดเกี่ยวกับศาสนา (Religion)

ศาสนาเป็นพฤติกรรมด้านหนึ่งของมนุษย์ในการศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ และเหตุผลที่ว่าทำไมศาสนาจึงมีความจำเป็นนั้น เราจะเห็นได้จากความเป็นจริงที่ว่า ความเป็นปึกแผ่นของสังคมมนุษย์นั้นเกิดจากการยึดเหนี่ยวคุณค่านิยมและจุดหมายสูงสุดบางอย่างในระหว่างสมาชิกเป็นสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ซึ่งนักมานุษยวิทยาแบ่งประเภทพฤติกรรมของมนุษย์ ออกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ๆ คือ 1. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน 2. ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ 3. ความสัมพันธ์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ และความสัมพันธ์ดังกล่าวเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมที่กำลังพัฒนา หรือสังคมที่พัฒนาแล้ว ซึ่งนักมานุษยวิทยาเรียกปรากฏการณ์สังคมนี้ว่า “ศาสนา”³⁵ และตามที่ Emile Durkheim ได้ศึกษาค้นหาแหล่งที่มาของสถาบันศาสนาตลอดถึงหน้าที่ทางสังคมของศาสนา ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อหาความเข้าใจต่อความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคม และบทบาททางศาสนาที่มีต่อแนวความคิดและพฤติกรรมในสังคมมนุษย์ เพื่อมนุษย์จะได้ถือเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันอันจะก่อให้เกิดความเป็นระเบียบในสังคม³⁶ ดังนั้น จึงต้องทำความเข้าใจว่า ศาสนานั้นคืออะไร มีความหมายอย่างไร

ความหมายของศาสนา

คำนิยามของคำว่า ศาสนา ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. 2493) คือ

³⁴ กฤษณา บุระพะพงษ์, ผู้สูงอายุกับการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัวในการสืบทอดคุณธรรมแก่เยาวชนในกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยามหาบัณฑิต สาขาสังคมวิทยา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540), หน้า 24.

³⁵ งามพิศ ตัณฑ์สงวน, รัฐศาสตร์ 50 ปี “มานุษยวิทยาศาสนา” คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, หน้า 378.

³⁶ ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, สังคมไทย (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์ วิทยาเขต ปัตตานี : พิมพ์ที่โรงพิมพ์เจริญพัฒนา, 2523), หน้า 211.

ลัทธิ ความเชื่อ ของมนุษย์อันมีหลักคือ การแสดงกำเนิดและความสิ้นสุดของโลก เป็นต้น เป็นไปในฝ่ายปรมาตม์ประการหนึ่ง แสดงหลักธรรมเกี่ยวกับบุญบาป อันเป็นไปในฝ่ายศีลธรรมประการหนึ่ง พร้อมทั้งการกระทำตามความเห็นหรือตามคำสั่งในความเชื่อได้อันนั้นๆ³⁷

คำว่า ศาสนา ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Religion ซึ่งเป็นคำมาจากภาษาละตินว่า Rel-igio ที่มีความหมายว่า ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับอำนาจเหนือมนุษย์ (A Communion between the Human and the Supreme Human)³⁸ แต่เมื่อก้าวโดยสังคมวิทยา ศาสนา คือสถาบันหนึ่งทางสังคม ซึ่งปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้สังคมเป็นปึกแผ่นและมีความมั่นคง³⁹

E.B. Tylor ให้คำนิยามว่า ศาสนา คือความเชื่อในสิ่งเหนือธรรมชาติ หรือ Religion is The belief in supernatural beings.

Wallace ให้ความหมายว่า ศาสนา คือความเชื่อและการปฏิบัติต่างๆที่เกี่ยวกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งอำนาจเหนือธรรมชาติ หรือไสยศาสตร์ หมายถึงอำนาจที่อยู่เหนือการควบคุมของมนุษย์

Durkheim ให้ความหมายของศาสนา คือ ระบบความเชื่อและการปฏิบัติ หรือพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดมั่นกันในชุมชนหนึ่งๆ⁴⁰

Clifford Geertz จำกัดความศาสนาว่า เป็นระเบียบแห่งสัญลักษณ์ซึ่งปฏิบัติเพื่อการวางรากฐานสำหรับอารมณ์และสิ่งเร้าใจที่มีพลังลึกซึ้ง และมั่นคงไว้ในตัวมนุษย์ โดยการทำให้มนุษย์มีความเข้าใจระเบียบสำหรับการดำรงชีวิตอยู่และโดยการกำหนดความถูกต้องเป็นจริงสำหรับความเข้าใจ

³⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2493 กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2519.

³⁸ เจิม ชุมเกต, สังคมวิทยาศาสนา (ภาควิชาสังคมศาสตร์ คณะอักษร มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2526), หน้า 206.

³⁹ จำนง อติรัตนดิษฐ์, สังคมวิทยาศาสนา (ภาควิชาสังคม และมานุษยวิทยา และคณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ : สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2525), หน้า 16.

⁴⁰ งามพิศ สัตย์สงวน, รัฐศาสตร์ 50 ปี "มนุษยวิทยาศาสนา", หน้า 373-374.

Talcoff Parsons กล่าวว่า ศาสนาเป็นลักษณะความเชื่อการปฏิบัติ และสถาบัน ซึ่งมนุษย์พัฒนาขึ้นมาในสังคมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการที่จะสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ และระบบศาสนาดังกล่าวนี้ช่วยให้ความหมายสำหรับชะตาชีวิตของมนุษย์ และเมื่อมนุษย์มีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น

Joachim Wach มีความคิดเห็นว่า ศาสนานั้นไม่ว่าจะมีความแตกต่างกว้างขวางแค่ไหนก็ตามมีลักษณะการแสดงออกอยู่ 3 ประการ คือ (1) เป็นการแสดงออกทางทฤษฎี หรือเป็นระบบแห่งความเชื่อ (2) เป็นการแสดงออกทางปฏิบัติ หรือเป็นระบบแห่งการกราบไหว้บูชา (3) เป็นการแสดงออกทางสังคมวิทยาหรือเป็นระบบสัมพันธ์ทางสังคม⁴¹

และเมื่อศาสนาหมายถึง ระบบความเชื่อและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นเราอาจจะพิจารณาศาสนาได้ในแง่มุมต่าง ๆ กัน โดยที่มีองค์ประกอบดังนี้

1. ความเชื่อที่เป็นระบบ (Belief System)
2. พิธีกรรม (Ritnal)
3. ความรู้สึก (Feeling)

สรุปว่า การพิจารณาถึงศาสนาต้องพิจารณาทั้งสิทธิความเชื่อ และการปฏิบัติที่ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม

ประเภทของศาสนา

โดยทั่วไปแล้วแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. เอกเทวนิยม (Monothesisism) ลัทธิความเชื่อในพระเจ้าองค์เดียว เช่น ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม
2. พหุเทวนิยม (Polytheism) ลัทธิความเชื่อในพระเจ้าหลายองค์ เช่น ศาสนาฮินดู
3. ลัทธิพหุเทวนิยม (Pantheism) ลัทธิความเชื่อที่ว่า พระเจ้าเป็นผู้สถิตอยู่ในทุกหนทุกแห่ง เช่น ศาสนาพราหมณ์ ศาสนาฮินดูบางลัทธิ
4. อเทวนิยม (Atheism) ลัทธิความไม่เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้าง เช่น ศาสนาพุทธ⁴²

⁴¹ ชำนาญ อดิวัฒนสิทธิ, สังคมวิทยาศาสนา, หน้า 16-17.

⁴²ฉวีวรรณ วรรณประเสริฐ, สังคมไทย, หน้า 213-214.

สำหรับศาสนาที่ประชากรโลกนับถือมากที่สุดนั้นมี 5 ลำดับดังนี้

1. ศาสนาคริสต์มีคนนับถือมากที่สุดในโลก คือประมาณ 900 ล้านคนในจำนวนนี้คาทอลิก เป็นนิกายของศาสนาคริสต์ที่คนนับถือมากที่สุด คือประมาณ 2 ใน 3 ส่วน 1 ใน 3 นับถือนิกายโปรเตสแตนต์ แต่ในอเมริกาปรากฏว่าประชากรอเมริกัน 2 ใน 3 นับถือนิกายโปรเตสแตนต์
2. ศาสนาอิสลาม มีคนนับถือมากรองมาจากศาสนาคริสต์ มีประชากรโลกนับถือศาสนาอิสลาม ประมาณ 450 ล้านคน
3. ศาสนาพราหมณ์ คือ ฮินดู มีประชากรโลก นับถือ 350 คน
4. ศาสนาขงจื้อ มีประชากรโลกชาวจีน นับถือ 310 ล้านคน
5. ศาสนาพุทธ มีประชากรโลกนับถือประมาณ 160 ล้านคน⁴³

จำนวนประชากรในโลกที่นับถือศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้ อาจจะเปลี่ยนแปลงไปเรื่อย ๆ แต่เพียงเล็กน้อย เพราะแต่ละศาสนาต่างก็พยายามจะรักษาสมาชิกเดิมของตนไว้ ในเวลาเดียวกันก็พยายามชักจูงสมาชิกใหม่ ๆ ให้เข้ามาร่วมในศาสนาของตนมากขึ้น

พฤติกรรมทางศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับมนุษยชาติ แต่ละสังคมมักมีระบบความเชื่อทางศาสนาที่แตกต่างกันไป แม้อันสังคมเดียวกัน ก็มักมีระบบความเชื่อที่แตกต่างกันชุมชนต่างๆในสังคมเดียวกัน ที่มีระบบความเชื่อต่างกัน หรือสังคมต่างๆ ที่นับถือศาสนาต่าง ๆ กันนั้น จะไม่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นได้ ถ้าคนกลุ่มต่างๆ ที่มีระบบความเชื่อทางศาสนาต่างกันจะพยายามเรียนรู้เพื่อทำความเข้าใจหลักธรรมคำสอนในศาสนานั้นๆ ถ้าเราสามารถทำความเข้าใจหลักธรรมคำสอนในศาสนาต่าง ๆ ความขัดแย้งจะไม่เกิดขึ้น และจะมีผลทำให้โลกมนุษยจะอยู่กันอย่างสงบสันติมากขึ้น และสงครามก็คงจะเกิดยากมากขึ้น ดังนั้นการเรียนรู้เกี่ยวกับระบบความเชื่อทางศาสนาของชุมชนหรือสังคมต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดีสำหรับอนาคตของมนุษยชาติ และถือว่ศาสนานั้นเป็นส่วนประกอบที่สำคัญมากของวัฒนธรรม เป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและการรับวัฒนธรรมจากสังคมอื่น เพราะว่าศาสนา ก็คือวัฒนธรรมในลักษณะของขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

⁴³งามพิศ สัตย์สงวน, รัฐศาสตร์ 50 ปี “มนุษยวิทยาศาสนา”, หน้า 386.

7. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

1. ทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ (Structural-functionalism theory) ซึ่งทฤษฎีโครงสร้างและหน้าที่ได้กล่าวว่า "สังคมหนึ่ง ๆ ประกอบไปด้วยระบบย่อย ๆ ของสังคมและสังคมทุกสังคมจะต้องมีโครงสร้างที่ประกอบด้วยหน่วยต่าง ๆ แต่ละหน่วยต่างทำหน้าที่ประสานกัน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ให้มีความคงอยู่ของสังคม ซึ่งแต่ละหน่วยต่างมีระบบค่านิยมเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกันกับโรงเรียนที่ทำหน้าที่เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในทางด้านการศึกษานั้นเอง เพื่อที่จะทำการผลิตบุคคลเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ เป็นต้น จะเห็นว่าหน่วยย่อย ๆ ที่เข้ามาประกอบกันจะมีลักษณะการทำงานหรือทำหน้าที่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อความเป็นเสถียรภาพต่อสังคม แม้ว่าในบางครั้งหรือบางกรณีระบบย่อย ๆ บางระบบอาจจะไม่ทำหน้าที่หรือทำหน้าที่ไม่สมบูรณ์ ระบบย่อยอื่นๆ จะเข้ามาทำหน้าที่ช่วยเหลือ หรือช่วยทำให้ระบบนั้นดีขึ้น หรือสอดคล้องกันดั้งเดิม ซึ่งประเภทต่าง ๆ ของการหน้าที่ (function)

1. สังคมการหน้าที่ (societal Functionalism) นักทฤษฎีในแนวนี้มีอภิธานถึงหน้าที่ของสถาบันต่าง ๆ มีผลหรือมีประโยชน์ต่อสังคมทั้งหมด เช่น Durkheim เป็นต้น

2. ปัจเจกบุคคลการหน้าที่นิยม (Individualistic Functionalism) มีอภิธานถึงหน้าที่ของสถาบันสังคม วัฒนธรรม ที่ผลกระทบหรือมีประโยชน์ต่อบุคคล กล่าวง่าย ๆ คือ เน้นถึงประโยชน์ที่บุคคลจะได้รับจากการหน้าที่ของสังคม และวัฒนธรรม

3. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับหน้าที่นิยม (Interpersonal Functionalism) คือจะเป็นการพิจารณาถึงแบบแผนต่าง ๆ ของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีผลหรือมีหน้าที่ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น หรือการผนึกกันของสมาชิกในสังคม⁴

ดังนั้นจะเห็นว่าลักษณะอย่างหนึ่งของทฤษฎีในกลุ่มโครงสร้างหน้าที่นั้นก็เทียบสังคมได้กับอวัยวะของร่างกายต่าง ๆ ของสิ่งมีชีวิตในร่างกายของสิ่งมีชีวิตก็คือ ระบบใหญ่ระบบหนึ่ง ซึ่งมีระบบย่อย ๆ มาประกอบกันมากมายของการทำหน้าที่อย่างเช่น ระบบหายใจ ระบบทาง

⁴ ภูทรงค์ กุณฺทลบุตร, แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น (ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2524), หน้า 128-129.

เดินอาหาร ระบบขับถ่าย เป็นต้น ซึ่งระบบเหล่านี้ต่างก็มีหน้าที่แตกต่างกันออกไปเฉพาะอย่าง และลักษณะของการทำหน้าที่ก็จะประสานสอดคล้องกันเพื่อให้ร่างกายสามารถดำรงได้ในภาวะปกติ สรุปว่าโรงเรียนก็ถือเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่อยู่ในระบบของสถาบันการศึกษาทำหน้าที่ให้ความรู้แก่สมาชิกของสังคม เพื่อให้บุคคลของสังคมได้มีความรู้ความสามารถในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ ซึ่งโรงเรียนก็คือสถาบันที่ทำหน้าที่ในการจัดเกลาทางสังคมรองลงมาจากสถาบันครอบครัวนั่นเอง

ดังนั้นแนวคิดในสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) เชื่อว่ากระบวนการจัดเกลาทางสังคม เป็นกระบวนการที่ทำให้บุคคลซึมซับบรรทัดฐาน และค่านิยมที่สังคมยอมรับ บางบุคคลได้รับการจัดเกลาถูกต้อง บุคคลนั้นจะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ปกติธรรมดา ที่ยอมรับและปฏิบัติตามกติกาสังคม บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนคือ บุคคลที่ไม่สามารถยอมรับกติกาแบบแผนได้ ไม่ใช่เกิดจากการจัดเกลาที่ไม่เหมาะสม ระเบียบสังคมเกิดขึ้นได้โดยการจัดอบรมให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้สิ่งเดียวกัน ระบบการศึกษาจะช่วยบูรณาการความคาดหวังของสังคมลงเป็นกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับสังคมนั้น ๆ ที่จะถ่ายทอดเป็นมรดกแก่สมาชิกรุ่นหลังต่อไป จากการที่สมาชิกรุ่นหลังได้เรียนรู้ที่จะแสดงบทบาทตามที่สังคมกำหนด ซึ่งเป็นผลจากการจัดเกลามนุษย์จึงสามารถดำรงรักษาวัฒนธรรมร่วมกันพบวิธีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของบทบาทต่างๆ ตลอดจนวิธีการสนองตอบและพัฒนาความต้องการส่วนตัว รวมทั้งมีพื้นฐานพร้อมที่จะเผชิญกับสถานการณ์ที่เกิดขึ้นใหม่ได้

ซึ่งแนวคิดในทฤษฎีกลุ่มโครงสร้างหน้าที่นิยม (Structural-Functionalism Theory) ของบุคคลแนวหน้าในทางด้านนี้คือ

Talcott Parsons เขาเห็นว่า "ห้องเรียน" เป็นตัวแทนหรือสื่อในการฝึกฝนเด็ก และเห็นว่าโรงเรียนสามารถทำหน้าที่ได้ดี 2 ประการคือ

1. เป็นสถาบันที่สร้างพื้นฐานในการจัดเกลาทางสังคมให้เด็กยอมรับ ในสิ่งที่สังคมกำหนด
2. ทำหน้าที่เป็นกลไกสำคัญในการจัดสรรบุคคลเข้าสู่บทบาทต่าง ๆ ทั้งบทบาททางอาชีพและบทบาททางสังคม เช่น ในโรงเรียนจะมีการประเมินผลตามกฎเกณฑ์ว่า นักเรียนคนใดจะต้องมีคุณลักษณะอย่างไร จึงสามารถผ่านระดับชั้นได้ การศึกษาในระดับประถมศึกษาจะทำหน้าที่ในประการแรก ส่วนการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา จะทำหน้าที่ประการหลัง นั่นคือ โรง

เรียนเป็นตัวแทนที่มีความชำนาญเฉพาะ โรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญในการจัดสรรทรัพยากรมนุษย์นั้นเอง ซึ่งแนวคิดของสำนักโครงสร้างหน้าที่นิยม ยังเห็นว่า กระบวนการขัดเกลาทางสังคมเริ่มตั้งแต่เด็กเข้ารับการศึกษาแบบทางการหรือแบบงใจ เมื่อเด็กอยู่ในครอบครัวเด็กได้รับการวางพื้นฐานในการแสดงบทบาทที่เหมาะสมกับเพศของตนเท่านั้น แต่เมื่อเข้าโรงเรียน โรงเรียนก็จะทำหน้าที่ขัดเกลาและทำได้อย่างดีด้วย ทั้งนี้เนื่องจากโรงเรียนเป็นแหล่งรวมความหลากหลายของสถานภาพ และบทบาทไม่ใช่สถานภาพตามชาติกำเนิด ซึ่งการได้มาซึ่งสถานภาพต่างๆ ต้องผ่านการแสดงพฤติกรรมตามงานต่าง ๆ ที่ครูกำหนดให้ และครูทำหน้าที่เป็นสื่อของระบบชุมชนของโรงเรียน⁴⁵

ดังนั้น ผลจากการมีระบบการกระทำเกิดขึ้นมาระหว่างกันในโรงเรียนเช่นนี้ก็ก่อให้เกิดโครงสร้างของสังคมขึ้นมาที่ประกอบไปด้วยหน่วยย่อย ๆ ทำหน้าที่เพื่อตอบสนองความต้องการของสมาชิก เช่นเดียวกับการที่โรงเรียนเป็นหน่วยย่อยของสังคมใหญ่กับการได้ทำหน้าที่ในการถ่ายทอดความรู้ วัฒนธรรมสิ่งต่าง ๆ ไปสู่นุชนรุ่นหลังได้ต่อไป กับการได้ทำหน้าที่ของสถาบันการศึกษา เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีความต่อเนื่อง มีความผสมกลมกลืนกันอย่างเป็นระบบของสังคมที่จะต้องพึ่งพาซึ่งกันและกัน และที่สามารถทำหน้าที่ทดแทนกันได้ด้วย เพื่อที่จะนำไปสู่ความสมดุลภาพเพราะในโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่มีความซับซ้อน ทำให้สถาบันครอบครัวได้ลดบทบาทลงที่ไม่สามารถจะอบรมสั่งสอนหรือขัดเกลาทางสังคมให้แก่เด็กอย่างครบถ้วน หน้าที่เหล่านี้จึงตกไปเป็นหน้าที่ของโรงเรียนที่ถือว่าเป็นภาระหนัก ที่จะต้องมีหน้าที่สร้างโรงเรียนใหม่ให้แก่สังคม เพื่อให้สังคมมีความต่อเนื่องและมีเสถียรภาพ กระบวนการที่โรงเรียนต้องปฏิบัตินี้คือ กระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization) ด้วยเหตุนี้กระบวนการขัดเกลาทางสังคมที่เกิดขึ้นในโรงเรียน จึงมีความกว้างขวางและมีอิทธิพลอย่างมากต่อนักเรียน เพราะการขัดเกลาทางสังคมนั้นเป็นวิธีการเรียนรู้บทบาทที่เป็นมาตรฐานทางวัฒนธรรม และบรรทัดฐานค่านิยมของสังคม เป็นการหาความรู้และประสบการณ์ที่ชำนาญ เป็นการสร้างสมมุติภาพให้เป็นไปในทางที่สังคมมุ่งหวังไม่ว่าจะเป็นด้านของสถานภาพ พฤติกรรม การกระทำได้ตอบกันในสังคม และระเบียบแบบแผนทางสังคม เป็นต้น⁴⁶ และ Talcott Parsons กล่าวว่า การขัดเกลาทางสังคมตามความเห็นของเขานั้นก็คือ การพัฒนาบุคคลให้มีการยอมรับ และมีความสามารถซึ่งเป็นที่ต้องการสำหรับการแสดงออกในอนาคต Parsons นั้นจะเน้นหน้าที่พึ่งพาอาศัยกัน (functional interdependence) ระหว่างสถาบันการศึกษา

⁴⁵ คารา ทิปะบาล, *สังคมวิทยาการศึกษา*, หน้า 150-151.

⁴⁶ ชนิดา รัชพลเมือง, *สังคมวิทยาการศึกษา*, หน้า 116, 183.

และสถาบันทางสังคม หน้าที่สำคัญของการศึกษาคือการจัดเวลา และการคัดเลือกโดยโรงเรียนเป็นฝ่ายทำหน้าที่เพื่อผลิตสมาชิกสังคมที่รับบทบาทหน้าที่เป็นอย่างดี และกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกคือ

1. ความสำเร็จ (achievement)
2. คุณความดี (merit)
3. โรงเรียนส่งเสริม (promote)

ความกลมกลืนของค่านิยม แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องอาศัยความกลมกลืนนั้นเพื่อการดำเนินการอย่างราบเรียบ⁴⁷

สรุปว่า โรงเรียนในทัศนะของแนวคิดทฤษฎีโครงสร้าง ซึ่งหน้าที่นิยมนั้นถือเป็นตัวแทนของสังคมที่ทำหน้าที่เฉพาะคนให้เหมาะสมกับความต้องการที่สังคมกำหนดโดย

- ปรับปรุงการศึกษาให้เข้ากับแบบอื่น ๆ อยู่เสมอ
- การผสมผสาน (integration) การศึกษากับสังคม
- รักษาดุลยภาพสังคม (social equilibrium)

2. แนวทฤษฎีปฏิสังขรณ์สังคมนิยม สำหรับแนวคิดนี้จะศึกษาการถ่ายทอดวัฒนธรรมเน้นการแสดงสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยผ่านสื่อมวลชน สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมโดยผ่านสื่อมวลชน สัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม ได้แก่ ภาษา พิธีกรรมต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งจะเป็นสิ่งเชื่อมโยงให้สมาชิกรวมกันเป็นสังคม และเป็นปัจจัยสำคัญทำให้สังคมอยู่ได้⁴⁸ ตามที่ (George Herbert Mead 1863-1931) และ Charles Horton Cooley กล่าวถึงว่า กระบวนการจัดเวลาทางสังคมของครูในลักษณะการเป็นครูอาชีพ และครูที่ติ การที่บุคคลได้รับการฝึกอบรมให้เป็นครูในโรงเรียนซึ่งในระยะนี้เรียกว่า เป็นการซึมซับโลกย่อยของสถาบันที่ถูกกำหนดโดยการแบ่งงานกับการสื่อความรู้ที่สังคมต้องการ และศักยภาพของนักเรียนขึ้นอยู่กับภารกิจ การเรียนการสอน คือ กระบวนการศึกษาที่มีการปฏิสัมพันธ์สังสรรค์ระหว่างครูและเด็กโดยอาศัยสื่อทางสัญลักษณ์ที่ต้องเข้าใจความหมายให้ตรงกัน สำหรับการถ่ายทอดความรู้ โรงเรียนมีกระบวนการถ่ายทอดการศึกษาโดยอาศัยระบบการสื่อความรู้ การสอนและการประเมินผล ความรู้ที่ได้รับการถ่ายทอดในโรงเรียน

⁴⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43-44.

⁴⁸ กุทชงค์ กุณชาติบุตร, แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น, หน้า 133-134.

เป็นเพียงส่วนหนึ่งของความรู้ทั้งหมด ความรู้บางอย่างเหมาะสมสำหรับโรงเรียน แต่บางอย่างไม่เหมาะสม ซึ่งมีผู้จำแนกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. หลักสูตรที่มีขอบข่ายความรู้ที่ชัดเจนและมีลักษณะเป็นเอกเทศ เช่น วิชาคณิตศาสตร์ ฟิสิกส์ เคมี เป็นต้น กระบวนการจัดเนื้อหาทางสังคมในการเรียนการสอน จึงเป็นการสร้างศรัทธาในแต่ละวิชา การจัดหลักสูตรจึงเป็นหลักสูตรตามประเพณี นักเรียนจะมีความสามารถในการเชิงวิชาการ แต่จะมีปัญหาในการปรับตัวเข้ากับสังคมไม่ได้

2. หลักสูตรระบบบูรณาการ ซึ่งมีการนำเนื้อหาวิชาต่าง ๆ มาผูกพันกัน ในการเรียนการสอนจึงไม่มีขอบข่ายเนื้อหาวิชาที่แน่นอน ซึ่งหลักสูตรแบบนี้จะช่วยให้เด็กปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมได้ดี และการสอนแบบบูรณาการ จะทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียนเป็นไปอย่างดียิ่งด้วยปัจจัย 3 ประการคือ

1. ลำดับชั้น
2. กฏระเบียบ
3. เกณฑ์

ซึ่งเราจะเห็นว่าแนวคิดทฤษฎีในกลุ่มนี้จะชี้ให้เห็นการจัดเนื้อหาทางสังคม โดยการถ่ายทอดการปฏิสังสรรค์สัญลักษณ์ในโรงเรียน ทั้งในด้านการกำหนดความรู้ การถ่ายทอดความรู้ และความสัมพันธ์ที่เกิดจากการปฏิสังสรรค์ในโรงเรียน สิ่งเหล่านี้เป็นตัวกำหนดขอบข่ายและเนื้อหาของวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดสู่นักเรียน

จะเห็นว่า โรงเรียนมีหน้าที่ให้การศึกษาและก็เป็นตัวแทนการจัดเนื้อหาทางสังคมที่สำคัญ ที่ก่อให้เกิดบูรณาการทางสังคมโดยการจัดระบบให้สมาชิกทุกคนได้เรียนรู้ในสิ่งเดียวกัน และในขณะเดียวกันก็เรียนรู้ในการพัฒนาตน พัฒนาคติคุณภาพ และอาชีพของตน

การพัฒนาการศึกษาเพื่อให้บุคคลมีความรู้ ความสามารถ มีประสิทธิภาพที่สูงขึ้นเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาประเทศ สังคมได้มอบหมายให้สถาบันการศึกษาทำหน้าที่นี้ โรงเรียนและสถาบันการศึกษาทุกระดับจึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาทั้งด้านกายภาพและคุณภาพ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีคุณภาพ

3. ทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจและบุคลิกภาพของ "อับราฮัม เอช มาสโลว์" (Abraham H. Maslow 1970:22) ได้กล่าวถึงความต้องการของมนุษย์ว่า ความต้องการของมนุษย์เรียงลำดับความสำคัญได้จากความต้องการระดับต่ำสุดจนถึงสูงสุด⁴⁹ คือ

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological or Biological Needs)
2. ความต้องการความรัก (Need for love)
3. ความต้องการเกียรติหรือความภาคภูมิใจในตนเอง (Need for Self esteem)
4. ความต้องการความปลอดภัย (Need for Safety)
5. ความต้องการที่จะแสดงความสามารถของตนให้เกิดผลต่อสังคม (Need for Self-Actualization)

เนื่องจากความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์มีมากมาย ดังนั้นพฤติกรรมของบุคคลย่อมจะถูกผลักดันจากความต้องการต่าง ๆ เหล่านี้ การเลือกศึกษาต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐบาล และโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามจึงมีเหตุผลต่าง ๆ เหล่านี้มาเกี่ยวข้องด้วย ซึ่งเหตุผลของแต่ละคนอาจเหมือนกันหรือต่างกันได้ นอกจากนี้เหตุผลในการศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวอาจเนื่องมาจากแรงจูงใจ เพราะแรงจูงใจมีอิทธิพลต่อการศึกษาของนักเรียนมาก เช่น ความต้องการในด้านต่างๆ นับได้ว่าเป็นแรงจูงใจที่สำคัญ

4. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระทำทางสังคมของวิลเลียม ริดเดอร์ (William W. Reeder 1971 อ้างอิงใน สุพัตรา ตันติปกร 2527: 44-45) ได้กล่าวถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์ว่าขึ้นอยู่กับความต้องการหลายประการไม่ได้มีเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง เหตุผลในการกระทำของมนุษย์ที่ "ริดเดอร์" กล่าวไว้มีดังนี้

1. เป้าประสงค์ (Goals)
2. ความเชื่อที่สืบทอดกันมา (Belief Orientation)
3. ปทัศสถาน (Value Standard)
4. นิสัยและขนบธรรมเนียมประเพณี (Habit and Custom)
5. ความคาดหวัง (Expectations)
6. ข้อผูกมัด (Commitments)
7. แรงเสริม (Force)

⁴⁹ ภูทงก์ ภูเขตบุตร, แนวความคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยาในยุคเริ่มต้น, หน้า 157.

8. โอกาส (Opportunity)
9. ความสามารถ (Ability)
10. การสนับสนุน (Support)

องค์ประกอบทั้ง 10 ประการดังกล่าว เป็นเหตุผลของการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของมนุษย์ และเหตุผลดังกล่าวมิได้จำกัดอยู่เพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่จะประกอบด้วยเหตุผลหลายประการ ซึ่งอาจจะเหมือนกันหรือแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล⁵⁰

8. เอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประกิจ ประจนปัจจนึก⁵¹ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม" โดยที่ทราบกันทั่วไปว่า ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เคร่งครัดต่อการนับถือ และปฏิบัติตามศาสนาอิสลามเป็นอย่างมาก มีสถาบันซึ่งอบรมสั่งสอนเรื่องศาสนาโดยเฉพาะ สืบเนื่องมาแต่โบราณ คือ "ปอเนาะ" โดยที่มีโต๊ะครู เป็นผู้สอน ไม่มีหลักสูตรวิชาเขียนและวิชาสอนที่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความรู้ความสามารถ และความพอใจของโต๊ะครู การเรียนการสอนใช้ภาษามลายู นักเรียนพูดภาษาไทยไม่ได้ เป็นเหตุให้ขาดความสำนึกในความเป็นคนไทย ต่อมารัฐมนตรีโยบายปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา โดยได้พัฒนาระบบการศึกษาให้เพิ่มวิชาสามัญและวิชาชีพเข้าไปด้วย ผลการวิจัยครั้งนั้นพบว่า โรงเรียนที่สอนแต่เพียงศาสนาอย่างเดียวยังมีถึงร้อยละ 44.6 ของโรงเรียนทั้งหมด และร้อยละ 61.1 ของนักเรียนทั้งหมดจะเรียนแต่เฉพาะวิชาศาสนาโดยไม่เรียนวิชาสามัญและวิชาชีพ ผู้วิจัยได้เสนอให้มีการจัดกำลังคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาทางการศึกษาให้ถูกจุดมากกว่านี้ เพราะสภาพการจัดการศึกษาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้คือ

⁵⁰ สุพัตรา ดันคิลิปีกรณ์, การศึกษาองค์ประกอบต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์ต่อการเลือกวิชาชีพพยาบาลของนักเรียนพยาบาลในโรงเรียนพยาบาลสังกัดกระทรวงกลาโหม(วิทยานิพนธ์ ปริญญาพยาบาลศาสตรบัณฑิต ภาควิชาพยาบาลศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524), หน้า 44-45.

⁵¹ ประกิจ ประจนปัจจนึก, การปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม วิทยานิพนธ์ ปริญญาพยาบาลศาสตรบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2516), หน้า 57-58.

1. การจัดการศึกษาของประเทศไทยยังประสบปัญหาในทุกระดับการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับการศึกษาพื้นฐานได้แก่ ระดับประถมศึกษา ปัญหาเหล่านี้ได้แก่ การขาดแคลนครู ปัญหาขาดแคลนโรงเรียน และอุปสรรคการสอนและปัญหาการบริหารการศึกษา

2. การศึกษาของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีสภาพล้าหลังกว่าจังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังไม่ตรงกับความต้องการของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามนิยมการศึกษาวิชาศาสนามากกว่าวิชาสามัญในโรงเรียนประชาบาล และในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไป

รุ่ง แก้วแดง⁵² ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ "ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เนื่องจากรัฐต้องการปลูกฝังความรู้รัก รักรชาติ ให้เกิดความเข้าใจอันดีของคนในชาติ ให้แก่ชาวไทยมุสลิมและส่งเสริมการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้อย่างจริงจัง จึงหาวิธีการเพื่อสอดคล้องความเป็นเอกภาพของชาติเข้าไปในสถาบันการศึกษาทางศาสนา คือปอเนาะนี้ด้วย ผลของการวิจัยพบว่าทัศนคติของโต๊ะครู ซึ่งเป็นผู้นำทางการศึกษาที่สำคัญกลุ่มหนึ่งของมุสลิม ซึ่งเขามีความเห็นว่าเป็นว่า รัฐออกระเบียบปรับปรุงและหาทางช่วยเหลือเพื่อพัฒนาการศึกษา ให้ความเป็นธรรม และโอกาสแก่ชาวไทยมุสลิมอย่างนั้น "คืออย่างอื่น" เขามีความพอใจเป็นส่วนใหญ่ เพื่อให้รัฐช่วยเรื่องงบประมาณเพิ่ม ช่วยสร้างอาคารเรียนหรือความเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อชาวไทยมุสลิม แต่โดยสรุปแล้วจะมีความเห็นไม่ขัดต่อนโยบายของรัฐ

และสิ่งที่เห็นว่าเป็นว่า ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามที่ทำการวิจัยศึกษานั้นจะพบอีกว่า

1. ทัศนคติของโต๊ะครูที่มีต่อระเบียบและวิธีการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะในภาคการศึกษา 2 ความช่วยเหลือ ทางการเงิน การสอนวิชาชีพ และวิชาสามัญ ส่วนใหญ่เห็นว่าดีแล้ว มีบางส่วนเห็นว่าควรปรับปรุงให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบันให้ได้มากที่สุดก็จะเป็นการคืออย่างอื่น
2. ทัศนคติที่มีต่อครูช่วยสอน ซึ่งถ้าเห็นว่าดี เป็นประโยชน์ต่อโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม ครูช่วยสอนวิชาสามัญนับถือศาสนาพุทธสามารถทำตนเข้ากับโต๊ะครูและนักเรียนได้อย่างดี แต่โต๊ะครูต้องการครูช่วยสอนวิชาสามัญที่นับถือศาสนาอิสลามและเป็นเพศชาย

⁵² รุ่ง แก้วแดง, ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา สถาบันพัฒนาบริหารศาสตร์, 2511), หน้า 116-118.

ขจักษณ์ นุรุษพัฒน์⁵³ ได้ศึกษาปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย พบว่าในจังหวัดชายแดนภาคใต้ประสบปัญหาด้านการศึกษาพอสรุปได้ดังนี้

1. ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา แต่ชอบให้เข้าเรียนที่โรงเรียน "ปอเนาะ"
2. ผู้ปกครองไม่นิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา เพราะมองไม่เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องเรียนรู้ภาษาไทย
3. เด็กขาดเรียนตั้งแต่ร้อยละ 20 ถึง 30 เพราะผู้ปกครองยากจน
4. ประเพณีให้เด็กได้แต่งงานเร็วเกินไป ซึ่งยังไม่จบชั้นประถมปีที่ 4 ก็แต่งงานแล้ว
5. รัฐบาลไม่จัดสรรงบประมาณให้เพียงพอ

และสำหรับเรื่องของการศึกษานี้ ขจักษณ์ นุรุษพัฒน์⁵⁴ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาอย่างเหมาะสมให้แก่ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เฉพาะอย่างยิ่ง ชาวไทยมุสลิมจะก่อให้เกิดประโยชน์ในด้านสังคมจิตวิทยาอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ เพราะการศึกษาจะเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่สุดที่จะนำไปสู่การแก้ปัญหาอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ปัญหาเรื่องการเมือง ทั้งนี้ถ้าหากว่าชาวไทยมุสลิมในพื้นที่นี้ได้รับการศึกษาอย่างทั่วถึง และพอเพียงแล้ว ก็ย่อมนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอื่น ๆ อีกหลายประการ เช่น ช่วยเปลี่ยนแปลงพื้นฐานเกี่ยวกับทัศนคติและจิตใจของชาวไทยมุสลิมให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ และให้ความร่วมมือสนับสนุนรัฐบาล

จำลอง สวนะคุณานนท์⁵⁵ ได้ทำวิจัยเรื่อง "บทบาทของโต๊ะครูโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้" โดยใช้วิธีสัมภาษณ์โต๊ะครู ซึ่งสอบถามความคิดเห็นตามแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเกี่ยวกับบทบาททางการศึกษา บทบาททางศาสนา บทบาทผู้นำชุมชน บทบาททางการเมือง และการปกครอง ผู้วิจัยสรุปว่า "โรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม" ถือเป็น "สถาบันเบ็ดเสร็จของสังคม" ที่รัฐควรพิจารณาปรับปรุงสนับสนุนให้เป็นรูปแบบของโรงเรียนชุมชนอย่างแท้จริง เพราะจะได้เป็นกุศโลบายในการแก้ปัญหาทางการเมือง และด้านอื่น ๆ อีกด้วย ซึ่งโต๊ะครูต่างก็ให้ความร่วมมือต่อทางราชการเป็นอย่างดี และมีบทบาทต่อการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมากด้วย ซึ่งก็สรุปได้ดังนี้

⁵³ ขจักษณ์ นุรุษพัฒน์, ปัญหาชนกลุ่มน้อยในประเทศไทย, หน้า 245.

⁵⁴ ขจักษณ์ นุรุษพัฒน์, ไทยมุสลิม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แพรววิทยา, 2519), หน้า 183.

⁵⁵ จำลอง สวนะคุณานนท์, บทบาทโต๊ะครูโรงเรียนราษฎรสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า 116-118.

1. เกี่ยวกับการศึกษา โด๊ะครูที่มีอายุ 45 ปีลงมา จะดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลได้มากกว่ากลุ่มโด๊ะครูที่มีอายุ 45 ปีขึ้นไป แต่อย่างไรก็ตามเกี่ยวกับความแตกต่างในเรื่องวัยนี้ บทบาทส่วนใหญ่ทั้งในด้านการจัดการศึกษาการเป็นผู้นำทางศาสนา การเป็นผู้นำชุมชน และด้านที่เกี่ยวกับการเมืองการปกครองสอดคล้องกับการศึกษาของรัฐบาลและหลักการทางศาสนาอิสลาม

2. โด๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนต่างกัน บทบาทส่วนใหญ่ทั้งในด้านการจัดการศึกษา การเป็นผู้นำทางศาสนา หากเป็นผู้นำชุมชน และในด้านที่เกี่ยวกับการเมือง การปกครองสอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลและหลักการทางศาสนาอิสลาม แต่บทบาททางด้านการศึกษามีความแตกต่างกัน นั่นคือ โด๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนต่ำกว่า 10 ปี สังคมดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลได้มากกว่ากลุ่มโด๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนตั้งแต่ 11 ปีขึ้นไป นอกจากนั้นเกี่ยวกับบทบาทการเป็นผู้นำชุมชน โด๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนมากมีบทบาทต่อชุมชนมากกว่าโด๊ะครูที่มีเวลาทำการสอนน้อย

3. โด๊ะครูที่มีความรู้ภาษาไทยกับโด๊ะครูที่ไม่มีความรู้ภาษาไทย บทบาทส่วนใหญ่ในด้านการจัดการศึกษา ความเป็นผู้นำทางศาสนา ผู้นำชุมชน และในด้านการเมือง การปกครอง สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาล และหลักการทางศาสนาอิสลาม ส่วนบทบาทที่แตกต่างกันก็คือการจัดการศึกษา ปรากฏว่าโด๊ะครูที่มีความรู้ภาษาไทยสามารถดำเนินการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลได้มากกว่ากลุ่มโด๊ะครูที่ไม่มีความรู้ทางภาษาไทย

4. โด๊ะครูที่ศึกษาภายในประเทศกับโด๊ะครูที่ศึกษาภายในและนอกประเทศ บทบาทส่วนใหญ่ทางด้านการจัดการศึกษา ศาสนา การเป็นผู้นำ การเมือง การปกครอง สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาล และหลักการทางศาสนาอิสลาม แต่ในด้านบทบาททางด้านการเมืองนั้น จะมีความแตกต่างในระดับสูงกว่าด้านอื่น ๆ เล็กน้อยคือ กลุ่มโด๊ะครูที่ศึกษาภายในประเทศ มีความคิดเห็นด้านการเมือง การปกครองที่ออกไปในทางอันไม่พึงประสงค์ของทางราชการมากกว่ากลุ่มโด๊ะครูที่ศึกษาทั้งภายในและต่างประเทศ

จากการศึกษาของประสิทธิ์⁵⁶ เวชสวรรค์ ในเรื่อง "การพัฒนาสังคมเพื่อคุณภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้" ได้สรุปให้แนวทางข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

1. นอกเหนือจากการให้รางวัลพระราชทาน แล้วควรเปิดโอกาสให้โต๊ะครูมาเป็นครูสอนศาสนาในโรงเรียนประชาบาล
2. การสอนความรู้ทางศาสนาอิสลามที่ถูกต้อง ควรขอความร่วมมือจากองค์การมุสลิมกลางและจังหวัดต่าง ๆ
3. อบรมเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนปอเนาะปอเนาะให้เข้าใจปัญหาและสนใจปัญหาอย่างถูกต้อง ตลอดถึงเข้าใจจุดมุ่งหมายของปอเนาะอย่างแท้จริง
4. ให้ปอเนาะเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน และเป็นศูนย์รวมจิตใจคนอยู่แล้ว

และผลจากการวิจัยที่ยังพบว่า การจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นได้มีปัญหา 7 ประการ คือ

1. ประชาชนยังขาดความสนใจในการศึกษา
2. ประชาชนไม่รู้หนังสือหลังจากจบการศึกษาแล้ว
3. ประชาชนมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำ
4. ประชาชนไม่พูดภาษาไทย
5. การศึกษาแบบปอเนาะไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร
6. ประชาชนเคร่งครัดในความเชื่อถือที่ล้าสมัย
7. ประชาชนขาดความสำนึกในความเป็นไทย

แม้ว่ารัฐจะได้กำหนดนโยบายส่งเสริมและปรับปรุงปอเนาะจนแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามมาตั้งแต่พ.ศ.2504 แต่การศึกษาแบบปอเนาะก็ยังเป็นปัญหาสำหรับการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้หรือเขตการศึกษา 2 อยู่ในขณะนี้ ที่จะต้องทำการควบคุม แก้ไขปัญหาสภาพทางการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนา (ปอเนาะ) ที่จะให้มีประสิทธิภาพทางการศึกษาแก่ผู้ที่เข้ามาศึกษา⁵⁷

⁵⁶ ประสิทธิ์ เวชสวรรค์, การพัฒนาการศึกษาเพื่อคุณภาพของจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาสังคมวิทยา สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2509), หน้า 141-144.

⁵⁷ มนูญ คารามิตร, การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโท สาขาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2525), หน้า 10.

ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคศึกษา 2⁵⁸ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของปอเนาะ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างที่ประกอบด้วย ใต้ครู ครูสอนศาสนาอิสลาม นักศึกษาปอเนาะ ผู้ได้รับทุนอุดหนุนนักเรียนไทยมุสลิม ประชากรไทยมุสลิม และประชากรไทยพุทธ ซึ่งมีภูมิลำเนาในหมู่บ้านไทยมุสลิม ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามดีกว่าปอเนาะ ทั้งในด้านการจัดสภาพบริเวณโรงเรียน อาคารเรียน แบบเรียน ห้องเรียน การจัดวิชาสอน อุปกรณ์การสอน และการวัดผล ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามจัดการศึกษาดีกว่าปอเนาะ ใต้ครู ส่วนมากคือประมาณร้อยละ 78.20 เห็นด้วยที่ทางราชการสนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม และครูสอนศาสนาส่วนมาร้อยละ 84.25 มีความเห็นสนับสนุนนโยบายการปรับปรุงปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ส่วนครูสอนวิชาสามัญแสดงทัศนคติว่า ทั้งใต้ครู ครูสอนศาสนา และชาวไทยมุสลิม โดยทั่วไปพอใจและเห็นด้วยในนโยบายความช่วยเหลือของรัฐบาล (ศูนย์พัฒนาการศึกษา 2513: 34-42) ซึ่งผลการวิจัยปรากฏขึ้นโดยทั่วไปแล้ว ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องซึ่งนับตั้งแต่ประชาชนทั่วไป นักเรียน ครู และใต้ครูต่างก็เห็นด้วยกับการที่รัฐส่งเสริมปรับปรุงโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม แต่ในขณะเดียวกัน ผลการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า ในระหว่างปี พ.ศ.2508-2511 มีนักเรียนไม่สามารถสอบผ่านวิชาสามัญในอัตราร้อยละ 22.35 ต่อปี แสดงว่ามีความสูญเสียเปล่าทางการศึกษาอยู่มาก ซึ่งก็แสดงให้เห็นว่าการจัดการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามยังไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

ภักคินี เปรมโยธิน⁵⁹ ได้ศึกษาถึงปัญหาในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นมูลเหตุให้การศึกษาของชาวไทยมุสลิมอยู่ในระดับต่ำ มีดังนี้คือ

1. ชาวบ้านในจังหวัดชายแดนภาคใต้ มองไม่เห็นประโยชน์ที่จะให้ลูกหลานเล่าเรียนตามหลักสูตรทางราชการ เพราะเห็นว่า เรียนจบมาก็ไม่ได้อะไร ซึ่งเรียนทางศาสนามีหน้ามีตามากกว่า เพราะสังคมยอมรับ และยกย่องผู้สำเร็จทางศาสนา
2. เด็กต้องออกกลางคัน เพราะอายุครบเกณฑ์ ประกอบกับประเพณีท้องถิ่นสนับสนุนให้มีการแต่งงานเมื่ออายุยังน้อย เปิดช่องให้มีการเลิกการศึกษาโดยเฉพาะการแต่งงานขึ้นมาบ้างหน้า มีนักเรียนสตรีจำนวนไม่น้อยต้องลาออกจากโรงเรียนเพื่อออกมาแต่งงานก่อนวัยอันสมควร

⁵⁸ ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2 จังหวัดยะลา, รายงานการศึกษามาตรการศึกษาศึกษา 2, หน้า 34-42.

⁵⁹ ภักคินี เปรมโยธิน, กระบวนการบริหารระบบราชการส่วนภูมิภาค กับกรณีศึกษาปัญหาชนกลุ่มน้อยในภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520), หน้า 112-114.

เวียง ศาครินทร์⁶⁰ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ "สี่จังหวัดชายแดนภาคใต้กับความมั่นคงแห่งชาติ" ซึ่งจะเห็นว่า ประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม จึงทำให้ศาสนาอิสลามมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการศึกษาศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพราะศาสนาอิสลามส่งเสริมการศึกษาอย่างมากที่สุด และมีเจตจำนงที่จะให้มุสลิมทุกคนทั้งหญิงและชายอ่านหนังสือออก เพื่อที่จะสามารถอ่านและทำความเข้าใจในพระคัมภีร์อัลกุร-อาน อันศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาอิสลาม และเพื่อสามารถปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง ดังจะเห็นได้จากบทบัญญัติในพระคัมภีร์อัลกุร-อาน ตอนหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ว่า

"มุสลิมทุกคนจำเป็นต้องศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ที่จำเป็นต้องศึกษาทางโลกก็เพื่อให้มีความรู้ความชำนาญในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถประกอบอาชีพและดำรงตนอยู่ในโลกนี้ด้วยความผาสุก และจำเป็นต้องศึกษาทางธรรมนั้น ก็เพื่อให้มีความรู้ในเรื่องเกี่ยวกับศาสนาจะได้ประกอบศาสนกิจได้ถูกต้อง ตั้งตนอยู่ในศีลธรรมอันดี ประพฤติตนในทางที่ดีที่ชอบ สามารถอยู่ร่วมกับสังคมได้ดี เป็นพลเมืองที่ดีของชาติและประกอบคุณงามความดี เพื่อเป็นระเบียบสำหรับความผาสุกในโลกหน้า นอกจากนี้ยังได้บัญญัติเป็นการบังคับอีกว่าบิดา มารดา หรือผู้ปกครองต้องเอาใจใส่จัดให้กุลบุตร กุลธิดา หรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของตน ได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนอย่างน้อยเพียงเพื่อสามารถปฏิบัติศาสนกิจตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามทั้งที่บังคับและห้ามได้ถูกต้อง ถ้ามีฉะนั้นแล้วจะได้รับโทษทัณฑ์

และจากการศึกษาของวิทยา บุญสม⁶¹ เรื่อง "การบริหารงานของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พอจะสรุปถึงสภาพปัญหาได้ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายเดิมของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามก็คือ การสอนศาสนา เมื่อบรรจบวิชาชีพและวิชาสามัญลงไป ทำให้เกิดความไม่พอใจแก่โต๊ะครู และในขณะเดียวกันก็ยังคงผู้เรียนวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียวอีกเป็นจำนวนมาก

⁶⁰ เวียง ศาครินทร์, สี่จังหวัดภาคใต้กับความมั่นคงแห่งชาติ, เอกสารการวิจัยส่วนบุคคลเสนอต่อวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2511, หน้า 93-94

⁶¹ วิทยา บุญสม, การบริหารงานของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารการศึกษาคณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 125-128.

2. โรงเรียนให้ความสำคัญของงานบริหารด้านวิชาการน้อย ทั้ง ๆ ที่งานทางด้านนี้มีความสำคัญเป็นอันดับแรกในงานบริหาร 5 ด้าน

3. งานบริหารด้านความสัมพันธ์กับชุมชน จากการวิจัยพบว่า โรงเรียนให้ความสำคัญของงานด้านนี้น้อยที่สุด สรุปว่า โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ปฏิบัติตามบริหารบุคคลในระดับค่อนข้างน้อย ปฏิบัติงานบริหารวิชาการ บริหารกิจการนักเรียน บริหารธุรกิจ การเงิน และงานบริหารความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนในระดับน้อย

จะเห็นว่า รัฐได้ดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามตั้งแต่ปี พ.ศ.2504 เป็นต้นมา แต่การบริหารในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามยังมีปัญหาและอุปสรรคอีกมากมาย ทำให้โรงเรียนประเภทนี้ไม่เจริญก้าวหน้าเท่าที่ควร ดังที่สำนักงานศึกษาธิการเขต 2 ได้ประมวลปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินการปรับปรุงส่งเสริมโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามไว้ดังนี้

1. บุคลากร ซึ่งได้แก่ ครูสอนวิชาสามัญ มีวุฒิต่ำและมีจำนวนน้อย ไม่สอดคล้องกับจำนวนนักเรียนในแต่ละโรงเรียน ส่วนโต๊ะครู ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน ไม่มีความรู้ทางการบริหาร ด้านธุรการและวิชาการ

2. นักเรียนยากจนและไม่สนใจในการเรียนวิชาสามัญ

3. หลักสูตรวิชาศาสนาอิสลามระดับอิมติดาฮี ปีพ.ศ.2502 ส้าสมัย

4. ไม่มีหนังสือวิชาศาสนาอิสลาม ตามหลักสูตรของสำนักงานศึกษาธิการเขต 2

5. งบประมาณ บางโครงการมีน้อยและบางโครงการไม่ได้รับงบประมาณ

6. ปัญหาอื่น ๆ เช่น โต๊ะครูบางคนให้ความร่วมมือกับทางราชการน้อย โรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่อันตราย เป็นต้น

การที่โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม เขตการศึกษา 2 ขาดปัจจัยทางการบริหารอัน ได้แก่ บุคลากร วัสดุอุปกรณ์และงบประมาณ ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ จึงทำให้การจัดการศึกษาในโรงเรียนประเภทนี้ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร และการที่จะพัฒนาการศึกษาในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามให้ได้ผลดีนั้น ควรอย่างยิ่งที่จะปรับปรุงการบริหารงานวิชาเป็นอันดับแรก

สถิตย์ แสงศรี⁶² ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง "ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้: บทศึกษาเฉพาะชาวไทยอิสลาม ได้สรุปถึงปัญหาแนวทางแก้ไขในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาของชาวไทยมุสลิม ไว้ดังต่อไปนี้

การศึกษาของประชาชนในแถบจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีมาตรฐานต่ำมาก มีผู้รู้หนังสือไทยไม่เกิน 30% และจำนวนเด็กที่เข้าเรียนในชั้นประถมศึกษามีเพียง 12.5-13.5 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ดังนั้น หากรัฐบาลต้องการที่จะยกฐานะหรือระดับการศึกษาของเยาวชนไทยมุสลิมให้สูงขึ้นอย่างจริงจัง และเมื่อสำเร็จมาจะมีอาชีพที่มั่นคง จึงเห็นควรที่จะดำเนินการพิจารณาจัดตั้งสถาบันอาชีวศึกษา ที่สามารถรับผู้สำเร็จการศึกษาจากปอเนาะเข้าศึกษาต่อได้ และขณะเดียวกันควรจะบรรจุหลักสูตรเทียบเท่ากับศ.5 ในสถาบันที่จัดตั้งขึ้นด้วยก็จะเป็นการเหมาะสมกว่า และคิดว่าจะเป็นส่วนช่วยให้เยาวชนเหล่านั้น ได้มีโอกาสศึกษาสูงขึ้นได้มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

และจากการศึกษาของนาย พัทธา สายหู⁶³ ที่ทำรายงานการศึกษาถึงลักษณะของผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้ ซึ่งก็พบว่า "การศึกษาในปอเนาะ" ซึ่งเป็นการสอนตามประเพณีก่อนมีการปรับปรุงสอนแนววิชาศาสนาอิสลาม โดยใช้ภาษาในการสอนที่เป็นหลักอยู่ 2 ภาษา คือ ภาษามลายูเขียนด้านอักษรยาวี (อาหรับแปลง) เพื่อให้อ่านบทอธิบายคัมภีร์อัลกุรอาน ที่ปรากฏในภาษามลายูได้เขียนไว้เป็นตำรา กับภาษาอาหรับ ซึ่งเป็นภาษาคัมภีร์โดยตรงในสมัยปัจจุบัน โรงเรียนซึ่งก้าวหน้าอาจสอนเขียนอ่านภาษามลายูด้วยอักษรรูบี (โรมัน) และอาจเลยไปถึงภาษาอังกฤษ ตำราภาษามลายูที่ใช้คือตำราที่ใช้เรียนกันในประเทศมาเลเซีย ซึ่งมีทางทำให้นักเรียนในเขตไทยได้รับความรู้หนักไปในเรื่องของวัฒนธรรมและประเทศชาติมลายูหรือมาเลเซียมากกว่าเรื่องทางประเทศตนเอง ทำให้ความรู้ อ่าน เขียนที่ได้ติดตัวมาจากปอเนาะ ถึงแม้จะอยู่ศึกษาไม่นาน คือ ภาษามลายูโดยเฉพาะที่เป็นภาษาหนังสือมาตรฐานที่ใช้อยู่ในมาเลเซีย ส่วนภาษาอาหรับที่จะรู้สึกซึ่งจนใช้ประโยชน์ได้คงมีในนักเรียนไม่กี่คนที่เรียนจนถึงขั้นสูง และนำไปใช้ต่อในการศึกษาศาสนาในประเทศอาหรับหรืออียิปต์ต่อไป หลักสูตรของปอเนาะไม่มีมาตรฐานอันเดียวกันที่แน่นอน กับครูต้องสอนตามความรู้ที่ตนถนัด ไม่มีการเทียบหลักสูตรและระยะเวลาการเรียนที่กำหนดไว้ล่วงหน้า

⁶²สถิตย์ แสงศรี, ปัญหาและอุปสรรคในการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้: บทศึกษาเฉพาะชาวไทยมุสลิม (วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2513), หน้า 154-157.

⁶³ พัทธา สายหู, รายงานการศึกษาลักษณะผู้นำท้องถิ่นในเขตพัฒนาภาคใต้ (พระนคร : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2518), หน้า 44-49.

มักกล่าวว่า ความรู้ทางศาสนาเรียนไม่มีวันจบ และป้อนเ้ารับนักเรียนทั้งหญิงและชายและไม่จำกัดอายุ คนโตคหรือมีคู่สมรสก็ตามแต่

ศึกษานิเทศก์เขตศึกษา 2⁴⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่องสาเหตุที่ชาวไทยมุสลิมนิยมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในปอเนาะมากกว่าโรงเรียนสามัญนั้นเป็นเพราะอะไร ซึ่งผลของการวิจัยก็พบว่าสาเหตุใหญ่ ๆ ด้วยกันดังนี้คือ

1. อิทธิพลจากศาสนา ที่ต้องการให้บุตรหลานได้เรียนรู้ศาสนา และสืบทอดศาสนาอิสลามต่อไป
2. และไม่มีโรงเรียนมัธยม
3. ประเพณีต้องการให้สังคมยอมรับ เพราะสังคมชาวไทยมุสลิมจะมีความนิยมยกย่องผู้รู้ศาสนา
4. ต้องการเรียนภาษาถิ่น
5. แบ่งเบาค่าใช้จ่าย เพราะค่าใช้จ่ายในปอเนาะถูกกว่าโรงเรียนสามัญ
6. มีเป้าหมายต้องการเป็นครูปอเนาะ
7. และพื้นฐานความรู้วิชาสามัญอ่อน จึงตัดสินใจเข้าเรียนปอเนาะดีกว่า

จากการศึกษาของนายไพสิทธิ์ ชีวะกุล⁴⁵ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม จากการศึกษาวิจัยพบว่า โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามได้รับความนิยมนจากผู้เรียนและผู้ปกครองจากจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นอย่างมาก และสามารถเป็นตัวเชื่อมของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ทำให้สามารถรักษาวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ภาษา และที่สำคัญคือ เป็นสถาบันที่สืบทอดศาสนาอิสลามไว้ได้อย่างเหนียวแน่น ซึ่งการเรียนการสอนศาสนาอิสลามอย่างเป็นระบบในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่จัดอยู่ในปัจจุบันนี้จะยังสำคัญ และจำเป็นต่อไปในอนาคต แต่การเรียนวิชาศาสนาอิสลามโดยไม่เรียนวิชาสามัญและวิชาชีพ ทำให้มีอุปสรรคต่อการศึกษาต่อ และการประกอบอาชีพ ดังนั้นวิชาสามัญและวิชาชีพที่เปิดสอนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีแนวโน้มว่าจะได้รับความนิยมมากขึ้นในอนาคต โดย

⁴⁴ ศึกษานิเทศก์เขตศึกษา 2, รายงานการวิจัยการสำรวจความต้องการและทัศนคติต่อการศึกษาประชาชน (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2514),หน้า 28.

⁴⁵ ไพสิทธิ์ ชีวะกุล, ปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศึกษาศาสตร์ ภาควิชาศึกษาศาสตร์ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 159.

เฉพาะอาชีพพระยาศรี ๗ ที่เกี่ยวกับการช่างการเกษตรที่เหมาะสมกับท้องถิ่น และผู้ปกครองที่มีฐานะดีที่ทันสมัยจะนิยมส่งเข้าเรียนในโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลาม ที่มีขนาดใหญ่และมีชื่อเสียง มีการสอนวิชาสามัญและวิชาชีพด้วย และที่สำคัญคือ โรงเรียนจะเรียกเก็บค่าเทอมและค่าบำรุงการศึกษาจากผู้เรียน โรงเรียนที่มีคุณภาพและมาตรฐานดีมีความพร้อม ดังนั้นโรงเรียนขนาดใหญ่และขนาดกลางมีแนวโน้มว่าจะช่วยเหลือนตนเองได้อย่างเช่น โรงเรียนเอกชนต่างๆ ไป และการปิดกั้นการเรียนการสอนวิชาศาสนาอิสลามจะมีผลกระทบต่อจังหวัดชายแดนภาคใต้ และเกี่ยวเนื่องกับต่างประเทศได้ โรงเรียนเอกชนขนาดเล็กที่ด้อยคุณภาพไม่มีผู้เข้าเรียนจะปิดตัวลง และการเสียชีวิตของโต๊ะครูก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้โรงเรียนเอกชนต้องปิดตัวลง ซึ่งโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามมีปัญหาเกี่ยวกับเด็กออกกลางคันสูง โดยเฉพาะโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็ก โรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามที่เปิดสอนวิชาศาสนาอย่างเดียว จะไม่ได้รับเงินอุดหนุนจากรัฐบาล มีแนวโน้มจะปิดตัวเองลงในที่สุดสำหรับบางโรงเรียน เป็นต้น และในปัจจุบันนี้และอนาคตมีแนวโน้มว่าจะศึกษาวิชาอื่น ๆ เพิ่มมากขึ้น เช่น วิทยาศาสตร์ นิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ แพทย์ศาสตร์ เป็นต้น

งานวิจัยของนายเกษม รังสิโยกฤษฎ์^{๑๖} ได้ศึกษาเรื่อง "อิทธิพลของศาสนาอิสลามต่อการจัดการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้" ผลการวิจัยพบว่า หลักการของศาสนาอิสลามขนบประเพณี และวัฒนธรรมของชาวไทยมุสลิมมีอิทธิพลต่อการจัดการปกครองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในหลายด้านด้วยกัน โดยเฉพาะทางการศึกษานั้น เนื่องจากปรากฏว่าชาวไทยมุสลิมมีการศึกษาดำกว่าประชาชนในภาคอื่น ๆ และมีผู้รู้ภาษาไทยอ่านออกเขียนได้อยู่ในระดับเกณฑ์ที่ต่ำ ซึ่งจากการที่ประชาชนชาวไทยมุสลิมมีการศึกษาที่อยู่ในเกณฑ์ต่ำมากนั้นก็เพราะ ส่วนหนึ่งชาวไทยมุสลิมส่วนใหญ่ยังนิยมส่งบุตรหลานเข้าไปเรียนศาสนายังปอเนาะมากกว่าที่จะส่งไปเรียนในโรงเรียนรัฐบาล ดังนั้นเพื่อให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้รับการศึกษาเท่าเทียมประชาชนภาคอื่น ทางราชการจึงได้ดำเนินการเพื่อให้ชาวไทยมุสลิมมีการศึกษาในระดับสูงขึ้นเสมอมาในหลายด้านด้วยกัน ทั้งในอดีตและในปัจจุบัน

เช่นในอดีต ได้มีการสอนภาษามลายูและวิชาศาสนาในโรงเรียนประชาบาล ทั้งนี้เพื่อเป็นการจูงใจให้ชาวไทยมุสลิมส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาลมากขึ้น ส่วนในปัจจุบัน

^{๑๖}เกษม รังสิโยกฤษฎ์, อิทธิพลของศาสนาอิสลามต่อการจัดการปกครองจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทภาค 2 ทางรัฐศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519), หน้า 139-140.

ทางราชการก็ได้รวมจังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นภาคการศึกษา 2 ทั้งนี้เพื่อจะได้ดำเนินการพัฒนาการศึกษาในจังหวัดเหล่านี้อย่างใกล้ชิด การให้สิทธิเข้าศึกษาในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ โดยไม่ต้องสอบคัดเลือก การส่งเสริมให้ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เข้ารับราชการมากขึ้น และการให้เงินอุดหนุนการศึกษา เป็นต้น

จากการวิจัยของนายนิคม สุวรรณรุ่งเรือง⁶⁷ ที่ได้ศึกษาเรื่อง "ชนชั้นนำและคงสภาพอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ชนชั้นนำของชุมชนเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการและดำรงตำแหน่งผู้นำศาสนา ซึ่งเป็นตำแหน่งที่มีความสำคัญมากและมีความสำคัญน้อย คือ ชนชั้นนำระดับสูงเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งกำนัน โต๊ะอิหม่าม โต๊ะกอเด็บ ผู้ช่วยกำนัน และสารวัตรกำนัน ผู้ช่วยกำนันฝ่ายต่าง ๆ แพทย์ประจำตำบล และคณะกรรมการมัสยิด เป็นต้น ซึ่งกล่าวโดยสรุปแล้วบุคคลที่ได้รับการระบุเป็นชนชั้นนำของทั้งสองชุมชนคล้ายคลึงกัน คือชนชั้นนำระดับสูงเป็นบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการที่สำคัญคือ กำนันและผู้ใหญ่บ้าน และตำแหน่งผู้นำศาสนาอิสลามที่สำคัญคือ โต๊ะอิหม่าม และ โต๊ะกอเด็บ ส่วนชนชั้นนำระดับต่ำคือบุคคลที่ดำรงตำแหน่งทางการที่มีความสำคัญในระดับรองเช่น สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยกำนันฝ่ายต่าง ๆ กำนัน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล คณะกรรมการมัสยิด อคิดีผู้ใหญ่บ้าน และผู้ทรงคุณวุฒิ ในแง่ของการยอมรับหรือการระบุชนชั้นนำของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ตัวอย่างเช่นว่าการระบุชนชั้นนำในชุมชนคาโต๊ะ ซึ่งเป็นชุมชนชาวไทยมุสลิมที่กำลังพัฒนานั้นๆ ซึ่งบุคคลที่ได้รับการยอมรับเป็นชนชั้นนำที่สำคัญที่สุดคือ โต๊ะอิหม่ามซึ่งเป็นตำแหน่งที่สำคัญที่สุดของตำแหน่งผู้นำศาสนา และบุคคลที่เป็นชนชั้นนำที่มีความสำคัญในระดับรองคือ กำนัน โต๊ะกอเด็บ สารวัตรกำนัน ผู้ช่วยกำนัน แพทย์ประจำตำบล และคณะกรรมการมัสยิด

จะเห็นได้ว่า ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นถือเป็นแกนสำคัญสำหรับผู้คนในชุมชนในทางด้านต่าง ๆ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นมาในสังคมชาวไทยมุสลิมไม่ว่าจะเป็นชุมชนใด ๆ ก็ตาม แต่นับเป็นตัวแปรที่สำคัญมาก ๆ และมีบทบาทอิทธิพลต่อความรู้สึกนึกคิดและการตัดสินใจของประชาชนในชุมชน

⁶⁷ นิคม สุวรรณรุ่งเรือง, ชนชั้นนำและโครงสร้างอำนาจของชุมชนชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531), หน้า 169-170.

ด้วยซึ่งก็เช่นเดียวกับกลุ่มของ โต๊ะครูในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าที่เป็นตัวแปรสำคัญต่อการผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางการศึกษาต่อการพัฒนา

จากการวิจัยของนายเชิร ชรรมาธิปัตย์⁶⁸ ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของกำนันในการบริหารราชการในจังหวัดยะลา" ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้พบว่า

การบริหารราชการระดับท้องถิ่น ไม่ว่าจะรูปแบบใดต้องอาศัยการมีส่วนร่วมหรือได้รับการสนับสนุนจากประชาชนเป็นสำคัญ โดยเฉพาะ "สังคมมุสลิม" มีผู้นำแฝง คือโต๊ะครูและโต๊ะอิหม่าม อยู่เบื้องหลังกำนัน ซึ่งบางครั้งผู้นำชุมชนนี้ในแต่ละถิ่นจะมีอำนาจ อิทธิพล มากกว่ากำนันเสียอีก จึงคล้ายกับเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารราชการเอง การจะให้การบริหารงานได้ผล ผู้วิจัยได้เสนอว่าต้องรู้จักประสานกับผู้นำระดับท้องถิ่นของสังคมมุสลิมในสถานที่ต่าง ๆ ขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับมุสลิมให้ได้ หากทำไม่ได้ นอกจากงานไม่เดินแล้วชีวิตอาจจะดับด้วย นับว่าผู้นำของสังคมมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความสำคัญต่อชุมชนมุสลิมเป็นอย่างมากและมีอิทธิพลจะชักจูงโน้มน้าวจิตใจผู้คนในสังคมมุสลิมได้ดีด้วย

งานวิจัยของสุรพล โพพิศ⁶⁹ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบค่านิยมทางสังคมของนักศึกษาไทยพุทธ และนักศึกษาไทยมุสลิมที่ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยครูยะลา กลุ่มตัวอย่างคือ นักศึกษาป.ก.ศ.ปีที่ 1-2 ปีการศึกษา 2517 ของวิทยาลัยครูยะลา แยกตามเพศและศาสนาที่นับถือจำนวน 634 คน ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาหญิงและชายมีค่านิยมทางศาสนาอันดับสูงสุด ซึ่งแสดงถึงความมีศรัทธา เชื่อมมั่นในศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เนื่องมาจากศาสนาอิสลามมีลักษณะเป็นทั้งกฎหมายและระเบียบประเพณี ตลอดจนวิธีการปลีกย่อยที่ชาวไทยมุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามไม่มีการยกเว้น กิจวัตรประจำวันหลายประการผูกพันกับศาสนา ซึ่งทำให้นักเรียนไทยมุสลิมเลือกค่านิยมทางศาสนาเป็นอันดับสูงสุด

⁶⁸ เชิร ชรรมาธิปัตย์, บทบาทของกำนันในการบริหารราชการในจังหวัดยะลา (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2505), หน้า 62.

⁶⁹ สุรพล โพพิศ, การเปรียบเทียบค่านิยมทางสังคมของนักศึกษาไทยพุทธ และนักศึกษาไทยมุสลิมที่ศึกษาอยู่ในวิทยาลัยครูยะลา (วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2518), หน้า 99.

งานวิจัย พล แสงสว่าง⁷⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาองค์ประกอบการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อของนักเรียนไทยมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในจังหวัดยะลา ซึ่งผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบที่ทำให้นักเรียนไทยมุสลิมศึกษาต่อตามลำดับความสำคัญ คือ องค์ประกอบด้านส่วนตัว ถึงแวดล้อม ครอบครัว ศาสนา และประเพณี ส่วนองค์ประกอบที่ทำให้นักเรียนไทยมุสลิมไม่ศึกษาต่อตามลำดับความสำคัญ คือ องค์ประกอบด้านศาสนา และประเพณีครอบครัว ส่วนตัว และสิ่งแวดล้อม เราจะเห็น พลังทางศาสนาอิสลามนั้นจะมีอิทธิพลต่อความรู้สึกของชาวไทยมุสลิมครอบคลุมไปทุกด้านของแบบแผนการดำเนินชีวิต แม้กระทั่งทางด้านการศึกษาจากที่กล่าวมาข้างต้น องค์ประกอบทางด้านศาสนาและประเพณีมีส่วนที่สำคัญที่สุดกับการทำให้เด็กนักเรียนไทยมุสลิมไม่ศึกษาต่อทางด้านโลกมุ่งไม่แต่เฉพาะทางด้านศาสนาเป็นอันมาก ยังมีความเชื่อความคิดบางอย่างที่สามารถมาเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ทางโลกไปมาก

ในงานวิจัยของนายประพันธ์ อุหมุกต์⁷¹ ที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์ทัศนคติในการศึกษานักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในภาคการศึกษา 2 ปราบกพบพบว่า เด็กที่จบชั้นประถมศึกษาภาคบังคับแล้ว บิดามารดามักจะต้องการให้เข้ารับการศึกษาในปอเนาะอีก ทั้งนี้เพราะว่า ชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ให้ความสำคัญต่อการเรียนการสอนศาสนาอิสลามของบุตรหลานของตน เพื่อที่จะสร้างความศรัทธาในศาสนาอิสลามและยังช่วยให้บุตรหลานของตนปฏิบัติศาสนกิจได้อย่างถูกต้องด้วย ทั้งนี้ก็ส่งผลทำให้ประสบความสำเร็จในการศึกษาดำ และไม่ได้รับผลจากการศึกษาแต่ประการใด แม้ว่าปอเนาะอันเป็นสถาบันที่ให้การศึกษาวิชาศาสนาแก่อิสลามนิคมชนมาแต่โบราณกาล คัมภีร์อัลกุรอานของศาสนาอิสลามเป็นทั้งคำสอนของศาสนาและกฎหมาย

⁷⁰ พล แสงสว่าง , การศึกษาองค์ประกอบทางการศึกษาต่อ และไม่ศึกษาต่อของนักเรียนไทยมุสลิม ชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 ในจังหวัดยะลา (วิทยานิพนธ์ ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร,2521), หน้า 135-136.

⁷¹ ประพันธ์ อุหมุกต์, การวิเคราะห์ทัศนคติในการศึกษาของนักเรียนที่นับถือศาสนาอิสลามในภาคศึกษา 2, 2529, หน้า 39.

ดร.พิทยา สายหู⁷² จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ทำวิจัยเรื่อง ลักษณะทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของไทยมุสลิมในภาคใต้ และได้สรุปว่า

แม้ว่าพลเมืองไทยซึ่งนับถือศาสนาอิสลามจะมีอยู่เกือบทุกจังหวัดของประเทศไทยก็ตาม แต่กลุ่มมุสลิมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งเป็นเอกลักษณ์ สามารถรักษาลักษณะของชนบประเพณีของมาเลเซียไว้อย่างชัดเจน ลักษณะเหล่านี้ยิ่งทำให้พวกเขามีเอกลักษณ์แตกต่างไปจากพลเมืองไทยศาสนาอื่น หรือกลุ่มวัฒนธรรมอื่น

เนื่องจากอิสลามมีบทบาทสำคัญมากในชีวิตของกลุ่ม "ไทยมุสลิม" และผู้ที่นับถือศาสนานี้ถือว่าศาสนาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของวัฒนธรรมและสังคมของพวกเขา ความสำนึกในศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อทัศนคติเรื่องการศึกษาของพวกเขาเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้คือ

“พวกเขาถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้อิสลามเบื้องต้น และความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับอิสลามในเรื่องต่าง ๆ” ไม่ว่าจะเป็นการอ่านกรู-อาณ วิธินมาซ การปฏิบัติกิจทางศาสนา ซึ่งพ่อแม่ที่ต้องการให้ลูกหลานของตนมีความรู้ทางศาสนามากขึ้นจะส่งลูกหลานไปเรียนกับโต๊ะครูในปอเนาะ ซึ่งจะเห็นว่า การศึกษาศาสนาอิสลามรวมถึงการศึกษาภาษาอาหรับ เพราะมหาคัมภีร์กรู-อาณเขียนเป็นภาษาอาหรับ จึงเป็นการสนับสนุนให้เรียนภาษามาเลเซียไปด้วย ด้วยเหตุนี้พ่อแม่จึงชอบให้ลูกหลานเรียนศาสนาโดยอาศัยภาษามาเลเซียมากกว่าโดยใช้ภาษาไทย ถึงแม้ว่าทางโรงเรียนจะมีการสอนศาสนาโดยใช้ภาษาไทยก็ตาม แต่พ่อแม่ก็ยังชอบให้เรียนโดยใช้ภาษามาเลเซีย (ยาวิ) มากกว่า ถ้าหากว่าโรงเรียนเปิดสอนเพียงอย่างเดียวคือ ความรู้ทางศาสนาโดยใช้ภาษามาเลเซีย พ่อแม่ก็จะเอาเด็กมารวมกันเป็นกลุ่ม และหาครูมาให้สอน หรือมีเดะนั้นก็จะตั้งโรงเรียนที่ไม่เป็นทางการขึ้นในหมู่บ้าน หรือถ้าเด็กโตพอก็จะส่งไปเรียนที่โรงเรียนปอเนาะ

จากงานวิจัยของ สุรพงษ์ โสภนะเสถียร⁷³ กล่าวถึงว่ามีแนวโน้มจะยอมรับกันว่า ในบรรดาศาสนาต่าง ๆ นั้น ชาวมุสลิมสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์ อย่างมีเอกภาพที่ค่อนข้างสูงและ

⁷² พิทยา สายหู, ลักษณะทางเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมของประชากรในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับปัญหาการศึกษา. การวิจัยเพื่อหารูปแบบการศึกษาเพื่อคุณภาพชีวิตของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหิดล, 2524), หน้า 3, 9-12.

ยอมรับอิทธิพลจากศาสนาเหนือสภาพแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง และการศึกษายังพบอีกว่ารากฐาน ปัญหาที่สำคัญของชุมชนมุสลิมภาคใต้ คือ ความหวาดหวั่นในการสูญเสียความบริสุทธิ์ของศาสนา เนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมุสลิมไม่ว่าในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นโยบาย การศึกษา การพัฒนาและการศาสนา เป็นต้น ซึ่งความหวาดหวั่นในเรื่องดังกล่าวนั้นก็ย่อมส่งผลให้ชาวไทยมุสลิมเกิดกระบวนการในการปกป้องตนเอง เพื่อพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของศาสนา ตามหลักการที่ตนเชื่อ ซึ่งนั่นก็สามารถแสดงได้ว่า ยิ่งชาวไทยมุสลิมมีความเคร่งครัดในศาสนามากเท่าใด ก็ย่อมจะมีความต้องการที่จะพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของศาสนาตามหลักการที่ตนเชื่อมากเท่านั้น จึงทำให้ความต้องการในด้านต่าง ๆ ของพวกเขาในกลุ่มชาวไทยมุสลิมเช่นด้านการศึกษาจะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น

งานวิจัยของ Thomas F.Fraser ได้ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนศาสนาของเยาวชนไทยมุสลิม ที่ตำบล รุสะมิแถ จังหวัดปัตตานี ซึ่งผลงานวิจัยพบว่า ถ้านักเรียนคนใดที่เรียนศาสนาเก่งๆ บิดามารดาของนักเรียนก็ได้รับการยกย่องจากประชาชนทั่วไปและยิ่งไปกว่านั้น ถ้านักเรียนคนใดมีโอกาสได้ไปศึกษาวิชาศาสนาในต่างประเทศ ชื่อเสียงของนักเรียนคนนั้นจะเป็นที่กล่าวขวัญถึงอย่างมากของประชาชนทั่วไปในสังคมชาวไทยมุสลิม⁷⁴

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งผู้วิจัยได้มุ่งศึกษากลุ่มโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าเขตพื้นที่จังหวัดปัตตานี ถึงปัจจัยที่ทำให้มีการคงสภาพไว้ เกิดจากปัจจัยด้านใดบ้างในสังคมชาวไทยมุสลิม โดยการพิจารณาลักษณะและความสัมพันธ์ของปัจจัยในลักษณะตัวแปรที่มีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะ ซึ่งจำแนกเป็น 2 ตัวแปร ได้แก่

1. ตัวแปรอิสระ เป็นปัจจัยที่มีผลทำให้มีการคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะ ซึ่งมีได้แก่

⁷³ สุรพงศ์ โสธนะเสถียร, คุณลักษณะทางสังคมของชาวไทยมุสลิมและการตอบสนองต่อรัฐบาล (กรุงเทพฯ : ชมรมสังคมศาสตร์ ภาคใต้และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2531), หน้า 72.

⁷⁴ อังใน รุ่ง แก้วแดง, ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, หน้า 21.

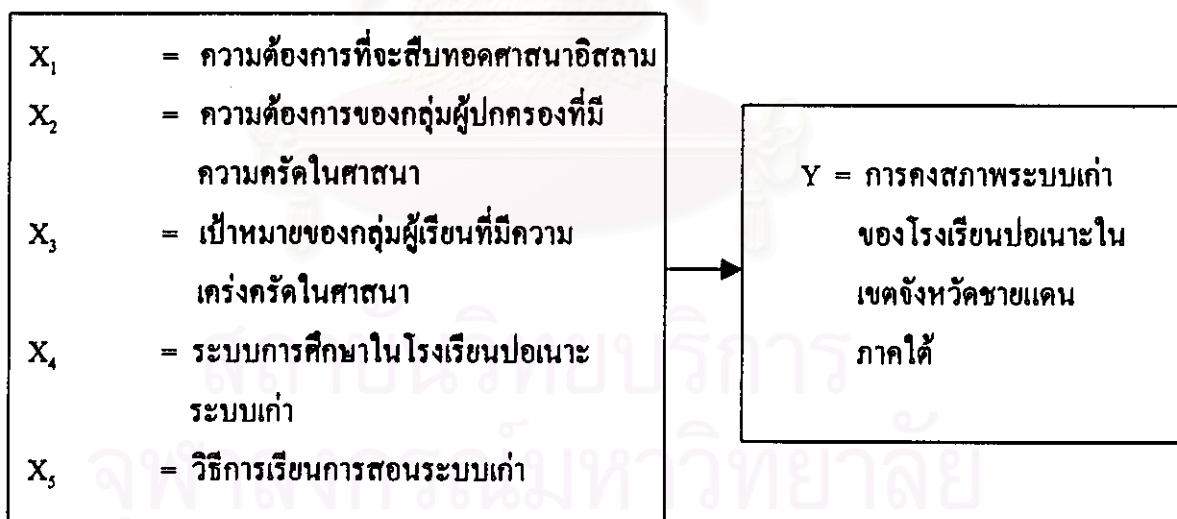
- (1) ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลาม
- (2) ความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนา
- (3) เป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนา
- (4) ระบบการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า
- (5) วิธีการเรียน การสอนระบบเก่า

2. ตัวแปรตาม คือ การคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

สำหรับตามความคิดข้างต้น ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานตามวัตถุประสงค์ และกำหนดกรอบความสัมพันธ์ของตัวแปรได้ ดังนี้ คือ

ตัวแปรอิสระ X (Independent Variable)

ตัวแปรตาม (Dependent Variable)

สมมติฐานการวิจัย

จากการทบทวน แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เหตุผลต่าง ๆ ประกอบกับการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสามารถกำหนดสมมติฐานในการวิจัย ครั้งนี้ได้ว่า

จากวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

1. ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามีการคงสภาพไว้

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

2. กลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนามากจะมีความต้องการต่อการส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่เคร่งครัดในศาสนาน้อย

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

3. กลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนามากจะมีเป้าหมายในการสืบทอดศาสนาอิสลามมากกว่ากลุ่มผู้เรียนที่เคร่งครัดในศาสนา

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 4 สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

4. ระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอน เฉพาะวิชาศาสนาจะส่งผลด้านบวกในการสืบทอดวัฒนธรรมอิสลามมากกว่าระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนทั้งศาสนาและสามัญ

จากวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 5 สามารถกำหนดสมมติฐานได้ดังนี้ คือ

5. วิธีการเรียน การสอน แบบระบบเก่าจะส่งผลเสียต่อส่วนรวมมากกว่าวิธีการเรียนการสอนแบบระบบใหม่

อธิบายขอบข่ายแนวคิดทฤษฎีของสมมติฐานการวิจัย

สมมติฐานที่ 1 ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามีการคงสภาพไว้

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้เกิดจากแนวคิดของทฤษฎีดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

โดยทั่วไปแล้ว จากเดิมนั้นโรงเรียนปอเนาะระบบเก่าเป็นโรงเรียนที่ทำการสอนเฉพาะแต่วิชาศาสนา ถือเป็นสถาบันที่ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน เป็นแหล่งแสวงหาความรู้ทางด้านศาสนา ซึ่งหลักการทางศาสนาอิสลาม จะส่งเสริมให้มุสลิมได้ศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม และศาสนา

อิสลามนั้นจะส่งเสริมและเน้นในเรื่องหน้าที่สืบทอดศาสนาไว้เป็นพิเศษ ตามหลักการของอิสลามถือว่า เป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ในสิ่งที่ตนไม่รู้ และการเผยแพร่คำสอนหรือความรู้นั้นไปสู่ผู้อื่นด้วย ดังที่ท่านศาสดามูฮัมมัด (คือล) กล่าวว่า “ การศึกษาหาความรู้เป็นหน้าที่โดยตรงของผู้มีความรู้ในทางศาสนา เช่น โตะครู (คือผู้สอนศาสนาในปอเนาะ) และ อิหม่าม (คือผู้นำการนมาซในมัสยิด) ที่จะต้องให้การศึกษาแก่ผู้อื่น นอกจากนี้อิสลามยังกำหนดหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติของบิดามารดาที่มีต่อบุตรในการให้การศึกษาอบรมโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาทางศาสนาเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อชาวไทยมุสลิม และ หลักการอิสลามต้องการให้มุสลิมทุกคนให้รู้หลักการเบื้องต้น หรือที่มาของศาสนาเป็นอย่างน้อย (ฟิรฎอฮ์น)

การสืบทอดดำรงรักษาวัฒนธรรมอิสลาม ซึ่งคำว่า “ วัฒนธรรมอิสลาม “ ได้หมายถึงสภาพอันเป็นความจริงอกงาม ซึ่งเกิดมาจากการนอบน้อมถ่อมตนต่ออัลเลาะห์พระองค์เดียวอย่างสิ้นเชิง เพื่อความสันติสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า วัฒนธรรมอิสลาม หมายถึง วิถีการดำเนินชีวิตหรือรูปแบบของพฤติกรรม ตลอดจนสิ่งสร้างสรรค์ต่าง ๆ ที่นำมาจาก หรืออยู่ในขอบข่ายของคัมภีร์อัลกุร – อาน และสุนนะห์ของท่าน ศาสดา มูฮัมมัด (คือลฯ) ดังนั้นวัฒนธรรมอิสลามโดยเฉพาะอย่างยิ่งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับหลักการอิสลามจึงไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามค่านิยมของคนในสังคมจึงถูกมองว่าเป็นวัฒนธรรมที่แข็งแรง และสังคมมุสลิมเป็นสังคมปิด ซึ่งมีความหมายว่า ศาสนาอิสลามครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ของชาวมุสลิมทุกด้านตั้งแต่เกิดจนตาย⁷⁵ และตามที่ ดร. อารง สุทธศาสตร์⁷⁶ กล่าวไว้ในหนังสือ “ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้” ว่า ศาสนาวัฒนธรรมจะต้องมีการสืบทอดในสังคม ทุกสังคมจะต้องมีสถาบันใดสถาบันหนึ่งเสมอที่คอยทำหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรม ทั้งนี้เพื่อให้ศาสนาวัฒนธรรมนั้นได้ติดต่อสืบเนื่องจากชนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่งไม่ขาดสาย เพราะสถาบันที่ทำหน้าที่สืบทอดศาสนาวัฒนธรรมนี้อาจจะเป็นสถาบันการศึกษา สถาบันครอบครัว วัด โบสถ์ มัสยิด หรือกลุ่มบุคคลแล้วแต่สังคมและในยุคสมัยนั้น

ดังนั้น การที่กลุ่มโรงเรียนปอเนาะระบบเก่ายังคงสภาพไว้ในปัจจุบันนั้น ก็น่าจะมาจากความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามไปสู่ชนรุ่นหลัง เพราะศาสนาอิสลามส่งเสริมและเน้นในเรื่องหน้าที่สืบทอดศาสนาไว้เป็นพิเศษ และอิสลามสนับสนุนให้มุสลิมทั้งชายและหญิงศึกษาให้

⁷⁵ เสาวนีย์ จิตต์หมวด , กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม , หน้า 25.

⁷⁶ อารง สุทธศาสตร์ , ปัญหาความขัดแย้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์ , 2519) , หน้า 136-137.

มากทั้งทางโลกและทางธรรม “อัล-กุรอาน” ซึ่งเป็นธรรมนูญชีวิตของมุสลิมมีความสำคัญต่อการดำเนินแบบแผนชีวิตของมุสลิมในทุก ๆ ด้าน

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงตั้งสมมติฐานข้อที่ 1 ที่กล่าวว่า ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามเป็นเหตุสำคัญที่ทำให้โรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามีการคงสภาพไว้

สมมติฐานที่ 2 กลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนาจะมีความต้องการต่อการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่เคร่งครัดในศาสนาอื่น

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้เกิดจากแนวคิดของทฤษฎี ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

ชาวมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้มีความเคร่งครัดในการนับถือศาสนา เพราะโดยทั่วไปจะนิยมถือมัสยิดในคำสอนและศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้าสูงส่ง และถึงพร้อมด้วยการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติ แต่สำหรับมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้น มีความเคร่งครัดในศาสนาจนเป็นแบบอย่าง ซึ่งศาสนาอิสลามนั้นเป็นศาสนาแห่งจิตใจ ความรู้ตึกนิกคิดและการปฏิบัติ โดยไม่มีสิ่งใดเป็นเครื่องหมายแทนหรือรูปสักการะ การนับถือศาสนาจึงมีแต่การปฏิบัติศาสนกิจด้วยการระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้าด้วยจิตใจจริง ๆ ⁷⁷

จากการศึกษาวิจัยของ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร ⁷⁸ ได้กล่าวถึงว่า มีแนวโน้มจะยอมรับกันว่าในบรรดาศาสนาต่าง ๆ นั้น ชาวมุสลิมสามารถดำรงรักษาเอกลักษณ์อย่างมีเอกภาพที่ค่อนข้างสูง และยอมรับอิทธิพลจากศาสนาเหนือสภาพแวดล้อมอย่างสิ้นเชิง และศึกษาก็พบอีกว่า รากฐานปัญหาที่สำคัญของชุมชนมุสลิมภาคใต้ คือ ความหวาดหวั่นในการสูญเสียความบริสุทธิ์ของศาสนา เนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง นโยบาย การศึกษา การพัฒนา และการศาสนา เป็นต้น ซึ่งความหวาดหวั่นในดังกล่าวนี้ ก็ย่อมส่งผลให้ชาวไทยมุสลิม เกิดกระบวนการในการปกป้องตนเอง เพื่อพิทักษ์ความบริสุทธิ์ของศาสนา ตามหลักการที่ตนเชื่อ ซึ่งนั่นก็สามารถแสดงได้ว่า ยิ่งชาวไทยมุสลิมที่มีความเคร่งครัดในศาสนาเท่าไร ก็ย่อมจะมีความต้องการที่จะพิทักษ์ความบริสุทธิ์ในกลุ่มชาวไทยมุสลิม เช่น

⁷⁷ จรูญ มะตุลิม, กิตติมา อมรทัต และพรพิมล ตรีโชติ, ไทยกับโลกมุสลิม ศึกษาเฉพาะกรณีชาวไทยมุสลิม (กรุงเทพฯ : สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 24.

⁷⁸ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร, คุณลักษณะทางสังคมของชาวไทยมุสลิมและการสนองตอบต่อรัฐบาล (กรุงเทพฯ : ชมรมสังคมศาสตร์ภาคใต้และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้, 2531), หน้า 72.

ด้านการศึกษา จะต้องสอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรมทางศาสนามากขึ้นเท่านั้น และทั้งนี้เป็นเพราะว่า ตามปกติศาสนาอิสลามจะมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวไทยมุสลิมในทุก ๆ ด้านของการดำเนินชีวิต จึงเป็นเหตุผลที่ตั้งสมมติฐานข้อที่ 2 ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนามากจะมีความต้องการส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่ามากกว่ากลุ่มผู้ปกครองที่เคร่งครัดในศานาน้อย

สมมติฐานที่ 3 กลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนามากจะมีเป้าหมายในการสืบทอดศาสนาอิสลามมากกว่ากลุ่มผู้เรียนที่เคร่งครัดในศานาน้อย

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้เกิดจากแนวคิดของทฤษฎี ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

หลักการทางศาสนาอิสลามได้ส่งเสริมให้มุสลิมทุกคนศึกษาหาความรู้ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตายและศึกษาทั้ง 2 ด้านคือ ศึกษาทั้งด้านโลก และศึกษาด้านธรรม ประกอบควบคู่กันไป มีความสำคัญเท่า ๆ กัน ซึ่งการศึกษาทางโลกนั้นก็เพื่อให้มีความรู้ ความชำนาญในวิชาชีพสาขาต่าง ๆ เพื่อจะได้สามารถมาประกอบอาชีพ และดำรงคนอยู่ในโลกนี้ได้อย่างมีความสุข ส่วนในทางด้านการศึกษาทางธรรมนั้นก็เพื่อให้มีความรู้ทางศาสนาถึงเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้ศาสนาเพื่อจะได้ประกอบศาสนกิจได้อย่างถูกต้อง และตั้งคนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม และนอกจากนี้แล้วก็ยังบังคับให้บิดามารดาหรือผู้ปกครองต้องเอาใจใส่ให้บุตรหลานหรือผู้ที่อยู่ในความอุปการะเลี้ยงดูของตนได้มีโอกาสเล่าเรียนอย่างน้อยเพื่อสามารถปฏิบัติศาสนกิจตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามที่บังคับและห้ามไว้อย่างถูกต้อง” แต่ในความเชื่อถือของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามในจังหวัดชายแดนภาคใต้ กลับปรากฏว่า การศึกษาทางด้านศาสนาอิสลามนั้นถือเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง และจนกระทั่งกลายเป็นค่านิยมทางสังคมของชุมชนไป เพราะสังคมในจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นมีค่านิยมยกย่องผู้ที่มีความรู้ทางด้านศาสนามาก และจะได้รับความเคารพยกย่องจากสังคมรอบด้าน รวมทั้งผู้ปกครองและญาติพี่น้องของผู้เรียนทางด้านศาสนา ซึ่งก็เป็นส่วนหนึ่งในค่านิยมที่จะส่งผลกระทบต่อกลุ่มผู้เรียนที่จะต้องศึกษาหาความรู้ทางด้านศาสนาให้มากยิ่งขึ้นในโรงเรียนปอเนาะ เพราะผู้ที่จบการศึกษาจากปอเนาะจึงเปรียบได้กับผู้จบการศึกษาจากโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม และนักศึกษาจากปอเนาะนี้จะเป็นผู้ที่ได้รับการยกย่องจากสังคมในฐานะผู้ที่มีความรู้ทางศาสนา

²⁹ จรูญ มะดูติม , กิตติมา อมรทัต และพรพิมล ศรีโชติ , *ไทยกับโลกมุสลิม* , หน้า 15.

ตามที่ Thomas F. Fraser ได้ศึกษาเรื่องนี้ที่ตำบล รุตะมิเต จังหวัดปัตตานี ที่เกี่ยวกับการศึกษาของเยาวชนไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม ปรากฏว่า ถ้านักเรียนคนใดที่เรียนศาสนาเก่ง ๆ บิดามารดาของนักเรียนนั้นก็ได้รับการยกย่องจากประชาชน และยิ่งไปกว่านั้น ถ้านักเรียนคนใดมีโอกาสดำเนินไปศึกษาวิชาศาสนาในต่างประเทศ ชื่อเสียงของนักเรียนคนนั้นจะเป็นที่กล่าวขวัญถึงอย่างมากของประชาชนทั่ว ๆ ไป⁸⁰

และนอกจากนั้นก็มียานวิจัยที่ทางศูนย์พัฒนาการศึกษา 2 จังหวัดยะลา⁸¹ ได้ศึกษาไว้ถึงความสนใจต่อปอเนาะของนักศึกษา ก็พบว่า “ นักศึกษาส่วนใหญ่ที่เข้ามาอยู่ในปอเนาะก็เพื่อมุ่งหวังที่จะเรียนศาสนาให้รู้ดีขึ้น แต่อย่างไรก็ตามมีจำนวนมิใช่น้อยที่มุ่งหวังที่จะออกไปเป็นโต๊ะครู และครูสอนศาสนาให้เกิดความรู้ทางศาสนาให้มากขึ้น จากตัวเลขที่ทางศูนย์พัฒนาการศึกษา 2 ทำการศึกษามานั้น ก็สามารถแสดงให้เห็นว่า ความรู้ในศาสนาเป็นสิ่งที่นักศึกษาต้องการสูงสุดสำหรับในกลุ่มของนักศึกษาที่เข้ามาศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ สรุปว่า นักศึกษาในโรงเรียนปอเนาะส่วนมากมุ่งหวังที่จะเรียนรู้ทางศาสนาให้มากขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามบทบัญญัติในศาสนาอิสลาม และเพื่อที่จะมุ่งหวังการได้เป็นโต๊ะครูและครูผู้สอนศาสนาต่อไป ในลักษณะการสืบทอดศาสนาไปสู่ชนรุ่นหลัง

จึงเป็นเหตุผลของการตั้งสมมติฐานการวิจัยข้อที่ 3 ที่กล่าวว่า กลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนามากจะมีเป้าหมายในการสืบทอดศาสนาอิสลามมากกว่ากลุ่มผู้เรียนที่เคร่งครัดในศาสนามาน้อย

สมมติฐานที่ 4 ระบบการศึกษาที่เน้นการเรียน การสอน เฉพาะวิชาศาสนาจะส่งผลด้านบวกในการสืบทอดวัฒนธรรมอิสลาม มากกว่าระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนทั้งศาสนาและสามัญ

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้เกิดจากแนวคิดทฤษฎี ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้

ตามที่ Durkheim นักสังคมวิทยาชาวฝรั่งเศส ได้กล่าวว่า “ การศึกษานั้นเป็นการกระทำของมนุษย์รุ่นก่อนใช้เป็นเครื่องมือถ่ายทอดวัฒนธรรมไปยังอนุชนรุ่นต่อมา ผู้ที่ยังไม่พร้อมที่จะ

⁸⁰ รุ่ง แก้วแดง , ทัศนคติของโต๊ะครูต่อการปรับปรุงปอเนาะในโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, หน้า 21.

⁸¹ ศูนย์พัฒนาการศึกษา ภาคการศึกษา 2 , การวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาช่องทางในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยะลา, 2512, หน้า 103.

ดำรงชีวิตในสังคมเพื่อให้เกิดความพร้อม” ซึ่งนั่นก็แสดงว่าหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของการศึกษาก็คือการส่งต่อวัฒนธรรมซึ่งถือเป็นมรดกแห่งสังคม

อย่างไรก็ตามแต่ Durkheim ก็ยังเห็นว่า “ ธรรมชาติของสังคมที่จะคงอยู่และเจริญก้าวหน้าสืบทอดต่อกันนั้นไม่ได้มีเพียงแต่รักษาของเก่าคือ ขนบธรรมเนียมประเพณีเก่า ๆ ไว้เท่านั้น ในสังคมทุกแห่งก็ย่อมต้องการสมาชิกของสังคมที่มีความคิดวิจารณ์ญาณสามารถสร้างสิ่งใหม่ ๆ และพอใจที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมด้วย ดังนั้น หน้าที่ที่สำคัญอย่างหนึ่งของการศึกษาคือ หน้าที่ที่ยั่วให้เกิดแนวคิดและวิจารณ์ญาณสร้างสรรค์และค้นคว้า สังคมมนุษย์จะคงอยู่และพัฒนาก้าวหน้าในทิศทางต่าง ๆ จากจุดหนึ่งไปสู่อีกจุดหนึ่ง ก็เพราะการศึกษาทำหน้าที่ในการส่งต่อวัฒนธรรม ซึ่งเป็นมรดกแห่งสังคมกับสร้างสรรค์คิดค้นใหม่ขึ้นมา การศึกษากับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งแยกกันไม่ออก ซึ่งเป็นมรดกแห่งสังคมกับสร้างสรรค์คิดค้นสิ่งใหม่ขึ้นมา การศึกษากับวัฒนธรรมจึงเป็นสิ่งแยกกันไม่ออก โดยการศึกษาในแต่ละสังคมก็จะแตกต่างกันไป เพราะธรรมชาติแห่งสังคมแต่ละแห่งไม่เหมือนกันเมื่อสังคมแตกต่างกัน การศึกษาซึ่งมีเป้าหมายเพื่อสนองความต้องการของสังคมหนึ่งก็ย่อมสนองความต้องการเฉพาะสังคมนั้น แต่จะไม่เหมาะสมสำหรับสังคมอื่น⁸² ซึ่งก็เช่นเดียวกับการที่กลุ่มปอเนาะที่มีลักษณะของการเรียนการสอนแต่วิชาศาสนาที่ยังคงรักษาระบบเดิมของรูปแบบโรงเรียนปอเนาะในลักษณะเก่าเหล่านี้ไว้เพื่อต้องการจะสืบทอดอารยธรรมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกชนกลุ่มหนึ่ง และก็ยังเกิดแนวโน้มไปสู่ทางที่ดีด้วย สำหรับกลุ่มชาวมุสลิมไทย ทั้งนี้เพราะว่า ศาสนาอิสลามเป็นอิสลามที่มีบทกำหนดความเชื่อ และการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดเกือบทุกแง่มุม ที่เกี่ยวกับการดำรงชีวิตของผู้ที่นับถือคัมภีร์อัลกุรอ่าน ซึ่งถือว่าเป็นที่รวบรวมคำดำรัสของพระเจ้า ก็ได้บรรจุไว้ซึ่งคำสอนทั้งที่เกี่ยวกับจริยศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์ และมานุษยศาสตร์ รวมทั้งมีคำสอนที่เป็นข้อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีคำสอนเกี่ยวกับโลกนี้ โลกหน้า ตามหลักการแล้วถือว่าเป็นหน้าที่ของมุสลิมทุกคนที่จะต้องเรียนรู้ ปฏิบัติ และเผยแพร่ศาสนาของตน หากผู้ใดละเว้นจะถือว่าเป็นบาป คนมุสลิมส่วนใหญ่จึงมักยึดมั่นในศาสนาเป็นพิเศษ ลักษณะทางสังคมมุสลิมจึงค่อนข้างที่จะมีลักษณะเป็นสังคมปิด ถ้าไม่สอดคล้องกับข้อบัญญัติทางศาสนา หรือคิดแปลกไปก็มักจะไม่นิยมรับ⁸³ ดังนั้นการที่กลุ่มโรงเรียนสอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) ที่มีลักษณะการเรียนการสอนที่ได้เน้นแต่วิชาศาสนาอย่างเดียวนั้น น่าจะก่อให้เกิดแนวโน้มทางบวก ในลักษณะที่ยังคงรักษาสภาพทางการศึกษาศาสนาอิสลามของการสืบ

⁸² ถาวร เกิดเกียรติพงษ์ และวราคม ที่สุกะ, สังคมวิทยาการศึกษา, หน้า 75-88.

⁸³ สุจิตรา แซ่เหี้ย, การศึกษาความต้องการของชุมชนไทยมุสลิมที่มีต่อการบริการของโรงเรียนมัธยมศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนไทยมุสลิมที่อยู่ในเขตพื้นที่ของโรงเรียนคลองยางประชานุสรณ์ อ.เกาะตันดา อ.กระบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมวิทยา มหาวิทยาลัยมหาบัณฑิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535), หน้า 1-2.

ทศมรดกแห่งศาสนามากกว่าที่จะก่อให้เกิดแนวโน้มทางด้านลบ ในแง่การอนุรักษ์รักษาสืบทอดไว้ ที่ถือเป็นมรดกของศาสนาอิสลาม คือ สถาบันการศึกษาที่เรียกว่า “ปอเนาะ” นั่นเอง

จากเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานข้อที่ 4 ที่กล่าวว่า ระบบการศึกษาที่เน้นการเรียน การสอน เฉพาะวิชาศาสนาจะส่งผลด้านบวกในการสืบทอดวัฒนธรรมอิสลาม มากกว่าระบบการศึกษาที่เน้นการเรียนการสอนทั้งศาสนาและสามัญ

สมมติฐานที่ 5 วิธีการเรียนการสอน แบบระบบเก่าจะส่งผลเสียกับส่วนรวมมากกว่าวิธีการเรียนการสอนแบบระบบใหม่

จากสมมติฐานที่กำหนดไว้เกิดจากแนวคิดของทฤษฎี ดังที่จะอธิบายดังต่อไปนี้ จาก การวิจัยของนายประกิจ ประจนปัจจนึก⁴ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การปรับปรุงและส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามก็ได้กล่าวถึงสภาพการจัดการศึกษาและสภาพปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังนี้คือ

1. การจัดการศึกษาของประเทศไทยยังประสบปัญหาในทุกระดับการศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แก่ ระดับประถมศึกษา ปัญหาเหล่านี้ ได้แก่ การขาดแคลนครู ปัญหาการขาดแคลนโรงเรียนและอุปกรณ์การสอน และปัญหาการบริหารการศึกษา

2. การศึกษาของประชาชนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังมีสภาพล้าหลังกว่าจังหวัดอื่นๆ ของประเทศไทย ทั้งนี้เพราะการจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังไม่ตรงกับความต้องการของชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลาม เนื่องจากชาวไทยที่นับถือศาสนาอิสลามนิยมการศึกษาวิชาศาสนามากกว่าวิชาสามัญในโรงเรียนประชาบาล และในระดับการศึกษาที่สูงขึ้นไป และการที่จังหวัดชายแดนภาคใต้มีความนิยมต่อการเข้าศึกษาในโรงเรียนปอเนาะของชาวไทยมุสลิมนั้น ยังมีปัญหาในด้านการเรียนอยู่มากที่จะต้องควบคุมแก้ไขปรับปรุงให้มีสภาพในระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพเท่าเทียมกับโรงเรียนรัฐบาลในการที่ออกไปประกอบอาชีพได้ที่จะเน้นทั้งทางโลกและทางธรรมนั่นเอง

⁴ ประกิจ ประจนปัจจนึก , การปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะให้เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, หน้า 79.

นอกจากนี้ก็ยังมียางานการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของปอเนาะ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ของศูนย์พัฒนาการศึกษาภาคการศึกษา 2⁵⁵ โรงเรียนปอเนาะเหล่านี้ยังมีความสูญเสียทางการศึกษาอยู่มากในปอเนาะ ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะผู้บริหารปอเนาะนั้นขาดความรู้เรื่องการวัดผลขาดอุปกรณ์การเรียนการสอน ขาดการแนะแนว นักศึกษาขาดเรียนมาก หรืออาจเป็น เพราะอย่างอื่น ไม่ว่าลักษณะการสิ้นเปลือง ทำให้เสียแรงงานและทุนรอนของทางปอเนาะ หรืออาจก่อให้เกิดความสูญเสียอย่างอื่น ๆ อีกก็ได้ สรุปว่า โรงเรียนปอเนาะเหล่านี้จะมีความสูญเสียทางการศึกษาเนื่องจากการสอบตกซ้ำชั้น ในปอเนาะยังมีอัตราที่สูงมากที่สุดเท่าที่เคย ก็เพราะว่า โรงเรียนปอเนาะระบบเก่านี้จะไม่มียกหลักสูตรไม่มีจำกัดเวลาเรียน ไม่มีตารางเรียน และกำหนดเวลาสอนที่แน่นอน ไม่มีการวัดผลการศึกษาที่เป็นระบบแบบสมัยใหม่ ไม่มีชั้นเรียน เนื้อหาวิชาที่สอนก็เป็นวิชาทางศาสนาแต่อย่างเดียว

จากเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานข้อที่ 5 ที่กล่าวว่า วิธีการเรียนการสอน แบบระบบเก่าจะส่งผลเสียกับส่วนรวมมากกว่าวิธีการเรียน การสอนแบบระบบใหม่

นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในวิทยานิพนธ์

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ในเรื่องนี้มีคำบางคำที่มีความหมายแตกต่างกันไปจากความหมายทั่วไป ผู้ศึกษาจึงขอคำหนดความหมายของคำบางคำที่ปรากฏในวิทยานิพนธ์ เพื่อช่วยให้มีความเข้าใจและความสะดวกในการศึกษาเรื่องราวต่าง ๆ ซึ่งมีดังต่อไปนี้ คือ

นิยามศัพท์ตัวแปร และนิยามศัพท์ของการวิจัย โดยที่ผู้วิจัยจะแยกเป็น 2 ส่วนในการอธิบายถึงศัพท์ความหมายเหล่านี้ได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น มีดังต่อไปนี้ คือ

1. นิยามตัวแปรของการวิจัย

ก. ตัวแปรอิสระ

1. ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลาม

⁵⁵ ศูนย์พัฒนาการศึกษาภาคการศึกษา 2 จังหวัดยะลา 2512, รายงานการวิจัยเรื่อง การจัดการศึกษาของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้ (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา พระศุเมรุ พ.ศ. 2513), หน้า 89.

นิยามทั่วไป หมายถึง สิ่งที่เป็นความต้องการของชาวมุสลิมทั่วโลกที่จะต้องยึดถือปฏิบัติกระทำตามด้วยความศรัทธา ซึ่งถือเป็นหน้าที่สำคัญของมุสลิมทุกคน

นิยามปฏิบัติการ หมายถึง การปฏิบัติตามในหลักการทางศาสนาอิสลามของการสืบทอดวัฒนธรรมอิสลาม แห่งการเผยแผ่ศาสนาต่อการมีผลต่อการคงสภาพระบบเก่าในโรงเรียนปอเนาะที่กลุ่มโต๊ะครู และกลุ่มผู้ปกครอง, กลุ่มผู้เรียนได้มีการยึดถือปฏิบัติเพื่อที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามต่อไป

2. ความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนา

นิยามทั่วไป หมายถึง ลักษณะความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนาเรียกร้องต้องการต่อสิ่งนั้น ๆ

นิยามการปฏิบัติการ หมายถึง ลักษณะที่แสดงออกถึงการกระทำต่อการปฏิบัติตามและตระเวนการปฏิบัติตามในหลักการทางศาสนาอิสลามบัญญัติไว้ ของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนาต่อความต้องการส่งบุตรหลานเข้าเรียนโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า โดยมีดังนี้ 8 ประการคือ

1. การปฏิญาณตน ตามปกติจะมีอยู่ในช่วงละหมาดและศุกร์ทั้งหลายอยู่แล้ว จึงได้เชิญมาใช้ในการกล่าววาจาที่คำกล่าวหาว่า “ บิสมิลลาฮิรเราะ มานิซรอฮิม “ ซึ่งเป็นคำกล่าวที่มุสลิมได้ยึดถือปฏิบัติก่อนที่จะลงมือกระทำใด ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลในการทำงานนั้น ๆ
2. การละหมาด หมายถึง การแสดงความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า และการแสดงความนอบน้อม เคารพต่อพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งจะมีการละหมาดเป็นประจำทุกวัน 5 เวลา และการละหมาดร่วมกันที่มัสยิดในวันศุกร์หรือเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา
3. การบริจาคนะกาต หมายถึง การออกชากาต (ให้ทาน) อย่างครบถ้วน และการให้ทานอื่น ๆ เป็นประจำ
4. การตระเวนการเสพสุรา ของเมาและอาหารที่ต้องห้ามอื่น ๆ ทุกประการ
5. การตระเวนการรับและการให้ดอกเบี้ยทุกประเภท
6. การตระเวนการผิดประเพณีและชู้สาว
7. การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน หมายถึง การละเว้นจากการกิน การดื่ม เพศสัมพันธ์ การพูดเท็จ พูดใส่ร้าย ต่อบีบคด คำทอ พูดเรื่องไร้สาระ และกำจัดความชั่วต่าง ๆ ในเดือนที่ 9 ของ อัจญ์เราะฮ์กรอาฮ์อันเป็นเดือนที่พระมหากษัตริย์กรุงอานดลุประทานจากพระผู้เป็นเจ้า

เป็นการปฏิบัติเนื่องจากความเชื่อมั่น และศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้าซึ่งก่อให้เกิดพลังในการต่อสู้กับกิเลสทั้งปวง

8. การประกอบพิธีหัจญ์ คือ หลักปฏิบัติข้อนี้สำหรับผู้ที่มีความสามารถที่จะเดินทางไปประกอบพิธีหัจญ์ ณ นครมักกะห์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

3. เป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนา

นิยามทั่วไป หมายถึง จุดประสงค์ของกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนาว่า มีจุดประสงค์อะไร ที่เข้ามาเรียนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า

นิยามปฏิบัติการ หมายถึง จุดประสงค์สำหรับกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนา ต่อการเข้าเรียนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า ที่มีเป้าหมายในการสืบทอดศาสนาอิสลาม โดยมีความเคร่งครัดในศาสนา 7 ประการ ดังนี้คือ

1. การปฏิญาณตน ตามปกติจะมีอยู่ในช่วงละหมาดและคุอาร์ทั้งหลายอยู่แล้ว จึงได้เลียงมาใช้การกล่าววาจาที่คำกล่าวที่ว่า “ บิสมิลลาฮิรเราะ มานิชรอฮิม “ ซึ่งเป็นคำกล่าวที่มุสลิมได้ยึดถือปฏิบัติก่อนที่จะลงมือกระทำการใด ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลในการทำงานนั้น ๆ

2. การละหมาด หมายถึง การแสดงความจงรักภักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า และการแสดงความนอบน้อม เคารพต่อพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งจะมีการละหมาดเป็นประจำทุกวัน 5 เวลา และการละหมาดร่วมกันที่มีสยิดในวันศุกร์หรือเนื่องในวันสำคัญทางศาสนา

3. การบริจาคซะกาต หมายถึง การออกซะกาต (ให้ทาน) อย่างครบถ้วน และการให้ทานอื่น ๆ เป็นประจำ

4. การละเว้นการเสพสุรา ของเมาและอาหารที่ต้องห้ามอื่น ๆ ทุกประการ

5. การละเว้นการรับและการให้ดอกเบี้ยทุกประเภท

6. การละเว้นการผิดประเพณีและชั่วช้า

7. การถือศีลอดในเดือนเราะมะฎอน หมายถึง การละเว้นการกิน การดื่ม เพศสัมพันธ์ การพูดเท็จ พูดให้ร้าย ส่อเสียด คำทอ พูดเรื่องไร้สาระ

4. ระบบการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะแบบเก่า

นิยามทั่วไป หมายถึง ลักษณะระบบโครงสร้างของการเรียนการสอนในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า

นิยามปฏิบัติการ หมายถึง ระบบของการเรียนการสอนที่มีลักษณะการเรียนการสอน เฉพาะวิชาด้านศาสนาเท่านั้น

5. วิธีการเรียนการสอนระบบเก่า

นิยามทั่วไป หมายถึง ลักษณะวิธีการเรียนการสอนที่ยังใช้วิธีระบบเดิมในโรงเรียน ปอเนาะ

นิยามปฏิบัติการ หมายถึง ลักษณะวิธีการเรียนการสอนที่ยังคงยึดระบบเก่าในลักษณะ ด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. หลักสูตร หมายถึง ขอบเขตหรือข้อกำหนดว่าด้วยจุดมุ่งหมายของการศึกษาและ แนวการดำเนินงานในโรงเรียนปอเนาะ
2. อัตราชั่วโมงเรียน หมายถึง ระยะเวลาที่กำหนดการเรียนการสอนในโรงเรียน ปอเนาะที่เป็นข้อกำหนดขอบเขตของเวลาเรียนในรายวิชาต่าง ๆ
3. ตารางเรียน ตารางสอน หมายถึง สิ่งที่กำหนดขอบเขตเวลาการเรียนการสอนใน แต่ละวัน
4. การวัดผลและการประเมินผล หมายถึง การทดสอบวัดประสิทธิภาพในความ สำเร็จหรือความล้มเหลวของการเรียน การสอนในโรงเรียนปอเนาะ
5. เนื้อหาวิชาเรียน หมายถึง ลักษณะแบบเรียนที่ทำการสอนในโรงเรียนปอเนาะ ระบบเก่า

2. นิยามศัพท์ของการวิจัย

1. จังหวัดชายแดนภาคใต้

คำว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้”⁶⁶ หมายถึง จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา จังหวัด นราธิวาส และจังหวัดสตูล ซึ่งเดิมเรียกว่า “4 จังหวัดภาคใต้” แต่คณะรัฐมนตรีเห็นว่า การใช้ชื่อ “4 จังหวัดชายแดนภาคใต้” นั้นเป็นการก่อให้เกิดการแบ่งแยกขึ้น ฉะนั้นจึงได้มีมติให้เปลี่ยนมา เรียกเป็น “จังหวัดชายแดนภาคใต้” เสีย

⁶⁶ สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, หนังสือด่วนมากที่ น.ว. 18/2506 ลงวันที่ 3 เมษายน เรื่องการ เรียกชื่อจังหวัดภาคใต้, ถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย.

เมื่อพิจารณาถึงคำว่า “จังหวัดชายแดนภาคใต้” ตามสภาพทางภูมิศาสตร์ที่แท้จริงแล้ว ไม่ได้ หมายถึง จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล แต่รวมถึง จังหวัดสงขลาด้วย ส่วน จังหวัดปัตตานีนั้น ความจริงก็ไม่ได้ติดกับชายแดนมาเลเซีย เป็นเพียงเมืองที่อยู่ชายฝั่งทะเลเท่านั้น แต่เนื่องจากจังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสตูล มีลักษณะสภาพความเป็นอยู่ที่แตกต่างไป จากจังหวัดสงขลา ดังนั้น จังหวัดชายแดนภาคใต้ในที่นี่จึงหมายถึงเฉพาะจังหวัดปัตตานี จังหวัด ยะลา จังหวัดนราธิวาส และจังหวัดสตูล เท่านั้น

โรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม หมายถึง ปอเนาะในเขตการศึกษา 2,3 และ 4 ที่ ได้รับการปรับปรุง และแปรสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์ ประเภทสอนศาสนาตามพระราชบัญญัติ โรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 โดยได้กำหนดให้เป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทสอนศาสนาอิสลามตาม โครงการปรับปรุงปอเนาะ เป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2508 ของกระทรวง ศึกษาธิการเท่านั้น ที่ทำการสอนทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ หรือวิชาชีพควบคู่กันไป แต่บาง โรงเรียนทำการสอนเฉพาะวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว

ปอเนาะ หมายถึง สถานที่สอนศาสนาอิสลาม หรือพูดในเชิงสังคมวิทยาตามที่ ดร.อารง สุทธานาศัน กล่าวไว้ว่า ปอเนาะ คือ องค์การสังคมที่ทำหน้าที่ในการสืบทอดศาสนา วัฒนธรรม⁸⁷ ซึ่งชาวไทยมุสลิมดั้งเดิม มีโต๊ะครูเป็นเจ้าของ และมีกระท่อมของนักศึกษาเป็นองค์ ประกอบอยู่ด้วย⁸⁸ นักเรียนจะเป็นผู้จัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคมาเอง ปอเนาะใดได้รับความนิยมก็ จะมีผู้มารับการสอนเป็นจำนวนมาก ในการสอนนี้ไม่มีการเรียกเก็บค่าธรรมเนียมนิด ๆ เลย เพราะ ถือว่าเป็นเรื่องของความศรัทธา และเสียสละเพื่อการศาสนา นอกจากรายได้จากการรับบริจาค และโต๊ะครูที่ได้อาศัยแรงงานของผู้มารับการสอน ในการประกอบอาชีพ เช่น การทำสวนยาง เป็นต้น

คำว่า ปอเนาะ มาจากคำว่า ภาษาอาหรับว่า “ปุ่นดุก” แต่พอมาทาทางอินโดนีเซีย มาเลเซีย และไทย คำว่า “ปุ่นดุก” ก็ค่อย ๆ กลายมาเป็น “ปอเดาะ” และก็เป็น “ปอเนาะ” ไปในที่สุด ซึ่งความหมายเดิมของคำว่า “ปุ่นดุก” แปลว่า โรงแรม หรือกระท่อม และสถานที่พักอาศัย แต่ในทางปฏิบัติแทนที่จะเป็นโรงแรมหรือที่พักชั่วคราว กลับกลายเป็นสถานที่พักอาศัยถาวร แต่

⁸⁷ อ่างใน อุทัย หิรัญโต, มุสลิมในประเทศไทย, หน้า 78.

⁸⁸ ศูนย์พัฒนาการศึกษาภาคการศึกษา 2 จังหวัดยะลา 2512, รายงานการวิจัยเรื่อง “การจัดการศึกษาของปอเนาะในจังหวัดชายแดนภาคใต้” (พระนคร : โรงพิมพ์คุรุสภา พระสุเมรุ, พ.ศ. 2513), หน้า 3.

มิใช่ที่พหุอาศัยตาม เพื่อประกอบอาชีพอย่างธรรมดา แต่เป็นที่พหุอาศัยเพื่อการสอน การศึกษาอบรมในเรื่องของศาสนาอิสลามโดยเฉพาะ” ทั้งนี้เพื่อให้ชาวไทยอิสลามมีความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติศาสนกิจและปฏิบัติกิจประจำวันตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมุสลิมตามประเพณีและตามหลักของศาสนาอิสลาม “ปอเนาะ” มีลักษณะคล้าย ๆ กับโรงเรียนราษฎร์ คือ เป็นของเอกชนตั้งขึ้นมา แต่ผู้ที่ตั้งปอเนาะขึ้นมานั้น เป็นมุสลิมเท่านั้น ไม่เคยมีคนนับถือศาสนาอื่นตั้งโรงเรียนสอนศาสนาในภาคใด แล้วเรียกว่าปอเนาะแต่อย่างใด ปอเนาะจึงไม่เหมือนกับโรงเรียนราษฎร์ซึ่งใคร ๆ ก็ตั้งได้ ผู้ที่จะตั้งปอเนาะได้ จะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถเป็นที่เชื่อถือ มีความประพฤติดี และประการสำคัญต้องสามารถสอนศาสนาอิสลามได้ด้วย ลักษณะของปอเนาะแต่เดิมนั้น แม้ว่าจะมีลักษณะเข้าข่ายเป็นโรงเรียนราษฎร์ประเภทหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ พ.ศ. 2497 ก็ตาม แต่ก็ไม่มีผู้ใดยื่นเรื่องราวขอจัดตั้งให้ถูกต้องตามกฎหมาย และทางราชการก็มิได้เข้าไปดำเนินการจับกุมหรือควบคุม ส่งเสริมแต่ประการใด ผู้ดำรงสถาบัน หรือครูผู้สอนซึ่งเรียกกันว่า โต๊ะครู ก็คงดำเนินการสอนตามปกติ

ปอเนาะที่จดทะเบียน ได้แก่ ปอเนาะที่เจ้าของได้ยื่นจดทะเบียนและได้ตั้งตามระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคศึกษา 2 พ.ศ. 2504

ปอเนาะที่ไม่ได้จดทะเบียน ได้แก่ ปอเนาะที่จัดตั้งขึ้นโดยไม่ได้ยื่นขอจดทะเบียน กระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคการศึกษา 2 พ.ศ. 2504

มุสลิม

คำว่า “มุสลิม” หมายถึง คนที่นับถือศาสนาอิสลาม หรืออิสลามิกชน⁹⁰ ฉะนั้นไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ภาษาใด หากนับถือศาสนาอิสลามแล้วเรียกว่า “มุสลิม” การที่เรียกผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นชาวมลายูเซีย หรือชาวอาหรับว่า “แขกอิสลาม” หรือเรียกคนไทยที่นับถือศาสนาอิสลามเป็นคำรวมว่า “มุสลิม” ใช้อยู่แล้ว

อิสลาม คำว่า “อิสลาม” แปลว่า สันติ, การยอมอ่อนน้อมตนเอง ความจริงอิสลามมิใช่ศาสนา เพราะคำว่า “ศาสนา” หมายถึง คำสั่งหรือคำสอนที่มนุษย์ตั้งขึ้นเอง แต่หลักธรรมของ

⁹⁰ จรูญ โลกะละลิน, “ปอเนาะ” (เทศาภิบาล, เล่ม 56 ตอนที่ 3 มีนาคม, 2504), หน้า 280-281.

⁹¹ เสาวนีย์ จิตต์หมวด, กลุ่มชาติพันธุ์: ชาวไทยมุสลิม, หน้า 15.

อิสลามเป็นธรรมเนียมของชีวิต (Code of life) เพราะอิสลามมีหลักการแห่งชีวิตประจำวันประมวลอยู่โดยพร้อมมูล เช่น เรื่องครอบครัวและมรดก การพาณิชย์ การลงโทษทางอาญา การปกครอง ฯลฯ แต่ด้วยเหตุที่ไม่มีคำใดเหมาะสมไปกว่าคำว่า “อิสลาม” จึงต้องเรียก “ศาสนาอิสลาม” กันเรื่อยมา ผู้ประกาศศาสนานี้มีชื่อว่า “มุฮัมมัด” แปลว่า “ผู้ที่ได้รับการสรรเสริญ” และผู้ประกาศศาสนานี้ไม่ถือว่าตนได้ตั้งศาสนาขึ้นใหม่ หากเป็นผู้ฟื้นฟูและปฏิรูปตั้งคมสนฐานผู้ประกาศศาสนาองค์สุดท้ายเท่านั้น⁹¹

โต๊ะ หมายถึง “โต๊ะ” หรือ “คะโต๊ะ” เป็นภาษามลายู แปลว่า “ผู้มีอาวุโส” เป็นคำขกย่องเรียกบุคคลที่มีอาวุโส เช่น ครู เรียกว่า “โต๊ะครู”

โต๊ะครู หมายถึง เจ้าของหรือผู้จัดการ หรือครูใหญ่ของโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) โต๊ะครูเป็นผู้ที่รับผิดชอบในการจัดตั้ง ดำเนินการ และเลิกตั้งโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม (ปอเนาะ) โดยปกติ ปอเนาะและโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามแห่งหนึ่งๆ มีโต๊ะครูเพียง 1 คน หรืออาจเป็นทั้งเจ้าของ ผู้จัดการ และครูใหญ่⁹²

ครูสอนศาสนา หมายถึงครูสอนวิชาศาสนาอิสลาม หรือภาษาอาหรับในปอเนาะ หรือโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม ซึ่งในปอเนาะ หรือโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม แต่ละโรงเรียนอาจจะมีครูสอนศาสนาได้มากกว่าหนึ่งคน ซึ่งเป็นบุคคลที่โต๊ะครูจ้างมาทำการสอนในปอเนาะ หรือโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม

ความเคร่งครัดในศาสนา หมายถึง การปฏิบัติและการละเว้นการปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติของหลักการศาสนาอิสลาม แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. เคร่งครัดในศาสนา
2. ไม่เคร่งครัดในศาสนา

ความไม่เคร่งครัดในศาสนา หมายถึง การไม่ได้ปฏิบัติและการละเว้นปฏิบัติตามศาสนาบัญญัติที่กำหนดเป็นประจำ

⁹¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13-14.

⁹² จำลอง สวนะคุณานนท์, บทบาทของโต๊ะครูโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลาม, หน้า 9.

ปอเนาะระบบเก่า หมายถึง ปอเนาะหรือโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่มีลักษณะของการเรียนการสอนเฉพาะวิชาศาสนาเพียงอย่างเดียว

ปอเนาะระบบใหม่ หมายถึง ปอเนาะ หรือโรงเรียนสอนศาสนาอิสลามที่มีลักษณะระบบการเรียนการสอนที่มีวิชาสามัญ และวิชาชีพ สอดแทรกพร้อมกับวิชาศาสนาไปด้วยที่ได้กลายสภาพเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาอิสลามตามกฎหมายกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการปรับปรุงส่งเสริมปอเนาะ ในภาคศึกษา 2 พ.ศ. 2504

ชาวไทยมุสลิม หมายถึง บุคคลที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือที่เรียกว่า “มุสลิม”

ปอเนาะที่แปลงสภาพ หมายถึง ปอเนาะที่ได้แปลงสภาพกลายเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาที่มีลักษณะของการเรียนการสอนในระบบใหม่ ที่มีทั้งวิชาศาสนาและวิชาสามัญ ควบคู่กันไปด้วยในหลักสูตรของการเรียนการสอน

ปอเนาะที่ยังไม่แปลงสภาพ หมายถึง ปอเนาะที่ยังมีลักษณะในรูปแบบเก่าตั้งแต่สมัยแรกเริ่ม ที่มีลักษณะการเรียนการสอนอยู่ในระบบเก่า ที่ไม่ยอมแปลงสภาพกลายเป็นโรงเรียนราษฎร์สอนศาสนาในระบบสมัยใหม่ ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านเนื้อหา หลักสูตรวิชาที่สอนโดยมีการเพิ่มวิชาสามัญ และวิชาชีพเข้าไปด้วย

ชุมชนไทยมุสลิม หมายถึง กลุ่มคนที่นับถือศาสนาอิสลามทั้งหลายที่ได้มารวมกันอยู่ในขอบเขตพื้นที่เดียวกันตลอดจนมีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมต่าง ๆ เหมือนกัน โดยในการวิจัยครั้งนี้ได้ให้ หมายถึง เฉพาะกลุ่มของประชากรที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาวิจัย โดยที่กลุ่มประชากรดังกล่าวเหล่านี้มีที่อยู่อาศัยในเขต อ.ยะหริ่ง อ.ยะรัง และอ.มายอ จ.ปัตตานี ที่ถือเป็นกลุ่มของผู้ปกครองของเด็กที่นับศาสนาอิสลามนั่นเอง และกลุ่มของประชากรที่ศึกษาในโรงเรียนปอเนาะ

การวัดตัวแปรและการดำเนินปฏิบัติ

เพื่อให้ได้ตัวแปรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยตามสมมติฐาน มีความแจ่มชัด มีขอบเขตที่แน่นอน และสามารถวัดค่าสถิติได้ จึงได้กำหนดวิธีการวัดตัวแปรและการดำเนินปฏิบัติ

ก. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable)

1. ความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลาม

ซึ่งในความต้องการที่จะสืบทอดศาสนาอิสลามนั้นก็สมารถที่จะวัดได้ก็คือ ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรโดยใช้เทคนิคแบบมาตราส่วน การประเมินค่า (Likert Scale) เป็นเครื่องวัด โดยกำหนดระดับของความเห็น โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้คือ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5
เห็นด้วย	4
ไม่แน่ใจ	3
ไม่เห็นด้วย	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1

2. ความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนา

สำหรับความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนาที่สามารถที่จะวัดได้ ก็คือ ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรโดยใช้เทคนิคแบบมาตราการประมาณ (Rating Scale) เป็นเครื่องวัด โดยกำหนดระดับความต้องการของกลุ่มผู้ปกครองที่มีความเคร่งครัดในศาสนา โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ คือ

มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

ซึ่งความเคร่งครัดในศาสนาที่จากการวัดในข้างต้นนั้น ถือว่ายังไม่เพียงพอและจะวัดลักษณะความเคร่งครัดในศาสนาของกลุ่มผู้ปกครอง ต่อการปฏิบัติตามและการละเว้นการปฏิบัติ จึงมีการวัดแบบวัดค่าระดับ 3 ระดับได้แก่

เป็นประจำ	3
บ่อยครั้ง	2
นาน ๆ ครั้ง	1

3. เป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่มีความเคร่งครัดในศาสนา

สำหรับเป้าหมายของกลุ่มผู้เรียนที่เคร่งครัดในศาสนา ก็จะสามารถวัดได้ ก็คือ ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรโดยใช้เทคนิคแบบมาตราการประมาณ (Rating Scale) เป็นเครื่องวัดโดยการกำหนดระดับเป้าหมาย และความเคร่งครัดในศาสนาของกลุ่มผู้เรียนโดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ คือ

มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

ซึ่งความเคร่งครัดในศาสนาของกลุ่มผู้เรียนจากที่วัดในข้างต้นนั้น ถือว่ายังไม่เพียงพอ จึงต้องมีการวัดลักษณะความเคร่งครัดในศาสนาที่ได้ปฏิบัติและการละเว้นการปฏิบัติด้วย ซึ่งจะวัดแบบการวัดค่าระดับ 3 ระดับ ได้แก่

เป็นประจำ	3
บ่อยครั้ง	2
นาน ๆ ครั้ง	1

4. ระบบการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า

ซึ่งสำหรับระบบการศึกษาในโรงเรียนปอเนาะระบบเก่า ซึ่งสามารถวัดโดยที่ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรของการใช้เทคนิคแบบมาตราการประมาณ (Rating Scale) เป็นเครื่องวัดโดยการกำหนดระดับการวัด แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้ คือ

มากที่สุด	5
มาก	4
ปานกลาง	3
น้อย	2
น้อยที่สุด	1

5. วิธีการเรียน การสอน ระบบเก่า

สำหรับวิธีการเรียน การสอนระบบเก่า ก็สามารถที่จะวัดโดยที่ผู้วิจัยจะวัดตัวแปรของการใช้เทคนิคแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Likert Scale) เป็นเครื่องมือวัด โดยกำหนดระดับความเห็นแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้คือ

เห็นด้วยอย่างยิ่ง	5
เห็นด้วย	4
ไม่แน่ใจ	3
ไม่เห็นด้วย	2
ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง	1

ตัวแปรตาม (dependent Variable) คือ การคงสภาพระบบเก่าของโรงเรียนปอเนาะ ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ พื้นที่จังหวัดปัตตานี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย